

protestáns
Téka

A Károli Gáspár Református Egyetem
Hittudományi Karának diákújsága

I. évfolyam 2. szám, 2006. október
Megjelenik évente 8 alkalommal:
*szeptember, október, november, december,
február, március, április, május.*

Kiadja:

Károli Gáspár Református Egyetem
Hittudományi Kara

A kiadásért felel:

A KRE-HTK dékánja

A szerkesztőség címe:

1092 Budapest, Ráday utca 28.

Tel/fax: 06/1-218 0266

e-mail: protestansteka@gmail.com

Szerkeszti a Szerkesztőbizottság:

Csóke János, Esztergály Előd Gábor,
Imre Zita, Kovács Zsolt Levente, Miklósy-
Hosszú Ödön Koppány, Nyiscsák Emma,
Stefán Attila

Korrekktor:

Nyiscsák Emma

Főszerkesztő és tördelő:

Esztergály Előd Gábor

Leveleiket, kézírataikat elektronikus és
postai úton is fogadjuk. A kéziratokat nem őriz-
zük meg és nem küldjük vissza.

A folyóirat megjelenését és terjedelmét az
eladott példányszámok határozzák meg, ezért
minden támogatást hálás szívvel fogadunk a
következő számlaszámra:

Károli Gáspár Református Egyetem
OTP Bank Rt.

11705008-20436034

*(A megjegyzés rovatban kérjük feltüntetni, hogy
a Protestáns Téka számára!)*

HU ISSN 00000000000

Nyomás és kötés:

Ro-La Kft., Valkó

Felelős vezető:

Rózsavölgyi Sándor

Tartalom

SZERKESZTŐBIZOTTSÁGI GONDOLATOK	2
A MEÖT nyilatkozata	
A MRE Zsinatának nyilatkozata	
PRÉDIKÁCIÓ	5
Nyári Pál: Reformáció ünnepén	
TANULMÁNY	8
Ravasz László: Október 31.	
Bódiss Tamás: Istentiszteleti éneklés a refor- máció után Magyarországon	
SZEMLE	16
Kálvin János önmagáról	
ÉLŐ HIT	19
Stefán Attila: A reformáció: új vallás? – Vagy megújulás? Beszélgetés Dr. Horváth Erzsébettel	
NEKROLÓG	24
Sütő András	
ELŐDEINKRŐL	25
Kovács Zsolt Levente: Hitvalló őseink	
OLVASÓI LEVÉL	27
GONDOLATOK	28
Farkas József gondolatai	
TEOLÓGUS SZEMMEL	30
TÖRTÉNETEK	31
KÖNYVAJÁNLÓ	32
HÍREK	34

Címlapon:

*Károli Gáspár 1590-ben kiadott Biblia-
fordításának belső címlapja.*

ELŐFIZETÉS

Az újság előfizethető személyesen fél-
fogadási időben a szerkesztőségben, vagy
az Egyetem számlaszámára befizetett elő-
fizetési díjjal, jelezve annak jogcímét.

Az újság előfizetésének ára 1 évre
(postaköltséggel): 2100 Ft/8 szám.

**A Protestáns Téka ára:
300 Ft.**

SZERKESZTŐBIZOTTSÁGI GONDOLATOK

Mindenek előtt a köszönetünknek kell helyt adni. Köszönjük azt az őszinte szeretetet, azt a sok bátorítást, amelyet Olvasóinktól, azaz Önöktől kaptunk személyes találkozásaink során. Köszönjük azt a sok segítséget, tanácsot, amellyel folyóiratunk, a Téka megfelelő tartalmi színvonalát segítették elő. Köszönjük továbbá azt az önzetlen segítségnyújtást, amely előfizetéseikben és anyagi támogatásaikban nyilvánult meg, támogatva ezzel a teológus hallgatók törekvéseit. Köszönjük végezetül, hogy bizalmukba fogadtak bennünket és hozzászólásaikkal, írásaikkal színesítik a Téka tartalmát.

Az októberi hónap több szempontból is a megemlékezések hónapja. Az 1956-os forradalom és szabadságharc emléke előtt a Protestáns Téka 1. évfolyamának első számában hajtottunk fejet. Jelen számunkban, lehetőségeinkhez és tehetségünkhöz mérten kívánunk emléket állítani hitvalló őseink előtt, akik életüket nem sajnálva vállalták az áldozatot Krisztus egyházának az emberi sallangoktól való megtisztításában. Az 1848-49-es szabadságharc gyásznapijára, október 6-ára, teológus testvérünk gondolataival és versével emlékezünk, amely előszóban a Teológia ünnepségén hangzott el. Valamint egy eredeti, egy 1851-es gyűjtésből származó, honvédnapló töredéket is közlünk a belső borítókön.

A Téka első számának lapzártája után nyilvánosságra került politikai botrány mellett mi sem mehetünk el úgy, hogy folyóiratunk hasábjain ne tiltakoznánk társadalmunk létét veszélyeztető, felelőtlen viselkedés ellen. Ezért adunk helyet a MRE Zsinata Elnökségének és a MEÖT Elnökségének nyilatkozatainak jelezve a velük való azonosulást és a tenni akarást a morális válság megszűntetésére.

Még egyszer köszönjük Olvasóink észrevételeit, javaslatait. Kérjük továbbra is viseljék szívükön a Protestáns Téka sorsát és véleményeikkel, leveleikkel váljanak aktív résztvevőkké. Segítsék továbbra is anyagi támogatással az újság megjelenését, és ha már elő-

fizettek a lapra, akkor a mellékelt csekket adják oda olyan ismerősnek, barátnak vagy rokonnak, akit szintén érdekelne a teológus hallgatók által szerkesztett folyóirat. Buzdítsák őket is, hogy fizessenek elő lapunkra. Szükségesnek tartjuk ismételten felhívni a figyelmet arra, hogy a Károli Gáspár Református Egyetem nehéz anyagi helyzete miatt nem tudja biztosítani az újság ingyenes megjelenését. Az előállításához szükséges anyagi fedezetet, amely szinte kizárólag a nyomdaköltséget jelenti – hiszen sem a szerkesztőség, sem a munkatársaink, sem a szerzők honoráriumában nem részesülnek –, külső forrásokból szükséges előteremteni. Bár tisztában vagyunk azzal, hogy nemzetünk nagy része súlyos anyagi gondokkal küszködik, mégis tisztelettel kérnénk Olvasóinkat, hogy támogassák kezdeményezésünket.

A Protestáns Téka értékesítése a kezdeti alacsony példányszám miatt korlátozott és behatárolt. Bizonyos gyülekezetekbe személyesen tudjuk elvinni az éppen megjelenő folyóiratot, de ahhoz, hogy más gyülekezetekhez is eljusson, szükséges az Önök megrendelése. Ezúton buzdítunk minden kedves Olvasót, hogy akár gyülekezeti szinten, akár egyénileg is, rendelje meg folyóiratunkat, hozzájárulva a jövőbeni megjelenéshez!

Előfizethető az alábbi bankszámla számon, amelyre az adományokat is várjuk:

**Károli Gáspár Református Egyetem,
bankszámla száma:**

OTP Bank Rt. 11705008-20436034.

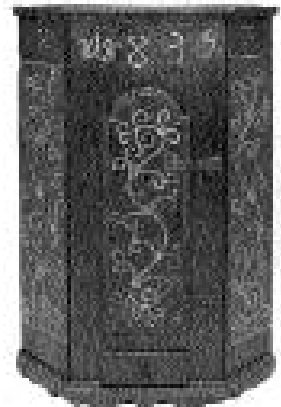
(A megjegyzés rovatba kérjük beírni: a Protestáns Téka számára.)

A folyóirat ára személyes vásárlás esetén 300 Ft/lap, míg az előfizetés díja egy évre 2100 Ft/8 szám.

Bővebb információval állunk a rendelkezésükre telefonon: 06/30-4888780 vagy protestanka@gmail.com.

A téka definíciója: „A magyar parasztházak legrégebbi szekrényféléje a téka vagy faliszekrény. Leginkább a tisztaszobában, a szentsarokban helyezték el, esetleg beépítették a sarokpad szegletébe. Katolikusoknál Szűz Mária-szobrot őriztek benne, protestánsoknál a Biblia, a Zsoltároskönyv, iskoláskönyvek helye volt. A nyitott tékák polcára díszedényt tettek, az ajtóval zártban pálinkát, orvosságfélét, apróbb féltett holmit tartottak.“

Forrás: Baksa Brigitta Élet a házban — hon- és népismeret. Nemzeti Tankönyvkiadó. Budapest, 2003.

A MAGYARORSZÁGI EGYHÁZAK ÖKUMENIKUS TANÁCSA ELNÖKSÉGÉNEK NYILATKOZATA

Megdöbbenéssel figyeltük az elmúlt napok politikai folyamatait, és együtt érző szomorúsággal a tegnapi esti Szabadság téri eseményeket. Imádkozunk mindazokért, akik megsebesültek. Egyházaink nevében mélységesen elítéljük az erőszakos cselekedeteket és megnyilvánulásokat. Ezek is jelzik azt az elkeseredettséget és súlyos erkölcsi válságot, amelybe vezető politikusok felelőtlen magatartása és hazugságai sodorták hazánkat.

A Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsának tagegyházai mindent megtesznek azért, hogy az elkeseredés lelkiületéből kijusson nemzetünk, és a reménység és a békesség közösségteremtő lelkiülete kerekedjen felül. Ezt várjuk a politikai élet szereplőitől is.

Hisszük és valljuk a Szentírás szerint, hogy „az igazságosság felemeli a népet, és a bűn gyalázatára van a nemzetnek“ (Példabeszédek könyve 14,34). Ennek alapján is elítéljük a hatalom megőrzése érdekében hazugságból, manipulációból fakadó cselekedeteket, tudatos félrevezetést.

Kérjük egyházaink tagjait és közösségeit: imádkozzunk népünk megújulásáért, az igazság megvalósulásáért, az őszinte és tiszta emberi szó becsületéért, valamint azért, hogy akikre a vezetés bízott, önzetlen felelősséggel, nemzetünk javára munkálkodjanak.

Budapest, 2006. szeptember 19.

A református, evangélikus, baptista, metodista, anglikán
és orthodox egyházak képviseletében
a Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsa

AZ MRE ZSINATA ELNÖKSÉGÉNEK NYILATKOZATA GYURCSÁNY FERENC MINISZTERELNÖK 2006. SZEPTEMBER 17-ÉN KÖZZÉTETT BESZÉDÉRŐL

A Magyarországi Református Egyház Zsinatának Elnöksége több egyházközség és egyháztag kérésére, Isten Szentlelkének bölcsességét kérve, imádságban könyörög útmutatásért a vasárnap óta Magyarországon kialakult helyzetben.

Meggyőződésünk szerint a demokratikus intézményrendszerbe vetett bizalom nem létezhet az azt működtető erkölcsi kategóriák figyelmen kívül hagyásával, főleg nem azok tudatos figyelmen kívül hagyásával. A jogállam sajátosságaként ismert szólásszabadság joga nem cserélhető fel a hazug szolás szabadságával. Erre nem építhető közösségi boldogulás és jövőkép. A pragmatikus politizálás legitim kategóriája a konszenzuskészség – amire igen nagy szüksége van a mai magyar társadalomnak -, de soha nem lehet az a hazugság szinte szükségszerű erényként való vállalása. Az emberiség évezredek erkölcsi tapasztalata azt mutatja, hogy a hazugság beismerésének következménye csak az azzal való közösség megtagadása lehet. Visszautasítjuk azt az érvelést, hogy a hazugság kultúrájában mindenki érintett és vétkes, így a hatalmat gyakorlók felelőssége kisebbsíthető.

Súlyos és aggasztó jelenségnek tartjuk, ha a választók bizalmából hatalmat gyakorlók nem bíznak meg a választók helyes ítélőképességében, és nem az ő nevükben, hanem helyettük akarnak dönteni. Fontosnak tartjuk a személyes felelősségvállalást, amely nélkül megkérdőjeleződik minden demokratikus érték. Ma, amikor az emberek kiábrándultak a politikából, a közéletből és sok felelősséget viselő személyiségből, akkor különösen is veszélyes felelőtlen kijelentésekkel tovább gyengíteni a demokratikus intézményrendszer hitelét.

A történetek tudatában választ várunk arra a kérdésre is, hogy ezek után milyen hitele van azoknak a nyilvánosságra került elképzeléseknek, amelyek az állam és az egyházak kapcsolatrendszerét kívánják új módon szabályozni.

Imádkozunk azért, hogy egyre többen válasszák a felelősség áthárítása helyett a közösségért való felelősség vállalását. Isten adja meg ehhez nekünk az erőnek, a szeretetnek és a józanságnak lelkét!

Budapest, 2006. szeptember 18.

Dr. Nagy Sándor, sk.
főgondnok
az MRE Zsinatának világi elnöke

Dr. Bölskei Gusztáv, sk.
püspök
az MRE Zsinatának lelkesi elnöke

NYÁRY PÁL*

REFORMÁCIÓ ÜNNEPÉN

Jelen. 21. 5. „Íme, mindeneket megújítok.“

Gyűjtsuk meg az emlékezésnek fáklyáját e napon, hogy annak fénye mellett szemléljük a múltat és abban azt a korszakalkotó mozgalmat, amit reformációnak nevezünk, s amelynek emlékezetét ünnepelni jöttünk össze e szent falak közé.

Emlékezzünk, kedves testvéreim? Emlékezzünk azokra az időkre, mikor a Krisztus látható egyháza a halál felé siető, nehéz álmát álmodta; mikor világosság helyett sötétség, szabadság helyett lelki rabság, józan értelem helyén babona, Isten igéje helyén emberi találmányok sokasága volt az egyház falain belül található.

Emlékezzünk testvéreim azokról az időkről, mikor másodszor is eljött az idők teljessége, s a kegyelemnek Istene támasztott apostolokat és prófétákat a reformátorokban, kiknek az volt szent hivatásuk, hogy az Isten igéjének elrejtett világát megkeressék, elővegyék s annak fénye mellett lássanak hozzá az egyháztisztítás nagy munkájához.

Emlékezzünk testvéreim! Hiszen az emlékezésben erő van és ismerjük be: nekünk, mai kor gyermekeinek nagy szükségünk van arra, hogy ma, beteges egyházi életünk jeleit látva, megismerjük a lelki erő gyarapításának forrásait. Nagy szükségünk van arra, hogy hitünk éledjen, buzgóságunk növekedjék.

Ezt tartva szem előtt, szenteljünk ünnepet, elmélkedjünk a reformációról és pedig nézzük meg:

1. azt a reformációt, mely véghez vitetett a múltban, hogy annál áldásosabban elmélkedhessünk

2. arról a reformációról, melyre szükségünk van a jelenben.

1.

Először is azt a reformációt nézzük, mely a múltban vitetett véghez.

Mi indította a reformátorokat: Wald Pétert, Wiclef Jánost és Husz Jánost, majd később

Luthert, Zwinglit és Kálvint, hogy alkuvást nem ismerő bátorsággal álljanak annak a korszakalkotó nagy munkának szolgálatába, melynek reformáció a neve?

Semmi más kedves testvéreim; mint az igazság ismerete, melynek természetére Idvezítőnk mutatott reá, hogy annak ismerete, ereje szabaddá teszi az embert.

A nép elől elrejtett biblia igazságai világosították meg e nagy férfiak szívét és elméjét s megdöbbenve látták, hogy az az egyház, mely üdvözítő keresztyén egyháznak nevezte magát, csak bitorolja a Jézus szent nevét, mert tanításai nemhogy a szentírás alapján állanak, sőt merőben ellenkeznek azzal. Anyaszentegyházunk feje a Krisztus, ki mindenkinek szolgálni jött s ím bűnös ember áll az egyház élére, magát atyának: pápának nevezve, azt merészeli hirdetni, hogy ő a Krisztus földi helytartója, helyettese, s a bűnbocsátó, isteni hatalomnak birtokosa. És ez a pápa üzletet csinál a bűnbocsánatból, bűnbocsátó cédulákat árul, bocsánatot hirdetve azoknak, kik nem sajnálnak nagy összegeket adni e sokat ígérő, de mit sem adható papírosokért.

Hát a Krisztus egyedül való közbenjárása hogyan kisebbítettett Máriának és a szenteknek közbenjárók gyanánt odaállítása által?

És az istentiszteleteken elnémult az igehirdetés, helyét a nép által nem értett latin nyelvű mise-áldozat foglalta el: Ki ismert volna reá az elferdített úrvacsorára, melyben az előtt kenyér és bor vételével emlékeztek meg a hívek Jézus váltságsszerző haláláról? Üres szertartás lett ebből is. A bort megvonták a néptől, s az ostyáról azt hirdették, hogy az Krisztus valóságos testévé változik. S a nép, a szánandó nép nem ismerhette a keresztyén élet örömeit s amikor bűneinek súlya nyomasztólag nehezült lelkére, oda kellett borulnia a gyóntatószék homályába, hogy azután búcsúkon, térden csúszva, büntetésül kirótt imák morzsolgatása által nyerjen bocsánatot.

*Nyomtatásban megjelent: Nyáry Pál Szoros kapu című prédikáció gyűjteményében. Debrecen, 1909.

Az Isten beszédében, a szentírásban nem gyönyörködhetett, azt elzárták a nép elől s az üdvösség után sóvárgó lelkek legfeljebb a csodatevő szentekről szóló szép meséket olvashatták.

Nos hát lássátok, ettől a temérdek tévtudománytól kellett megtisztítani a reformátoroknak a keresztyén vallást, nem is szólva a külsőségekről: képek, szobrok, papi cifra ruhák, tömjén, csengetés és efféle idegenszerűségekről, melyeket különösen Kálvin a leghatározottabban száműzött a templomból. És annak a szegény, tudatlan népnek kezébe kellett adni a Bibliát, hogy igazán ismerje Istenét, Megváltóját és annak evangéliumát.

Nagy és nehéz munka volt ez!

Nem ment könnyen a vallástisztítás nagy munkája mert a sötétség fiai ingadozó hatalmuknak minden fegyverét megragadták, hogy elnyomják ezt a futó tűzként terjedő mozgalmat.

És megindultak a irtózatos üldözések, a rettenetes háborúk. Szóljak-e a külföldi reformáció nagy küzdelmeiről? Óh, hiszen elég könnyet és vért látunk hazánk történetének lapjain is.

A reformáció gyorsan terjedt hazánkban is. A magyar szív, a magyar lélek fogékony volt az isteni igazságok iránt: bámulatos gyorsasággal nyíltak meg a szívek az evangéliumi tanok előtt s a meglepődött római egyház egyszer csak azt vette észre, hogy alig maradt egy-két főúri család a kebelében, a többiek oda sorakoztak az evangélium zászlója alá.

Nosza, hozzáláttak elvesztett juhaik visszatételéhez, megromlott falaik megépítéséhez, s mikor azt látták, hogy a barátok ékesszólása nem sokat használ: megnyíltak a börtönök, megkezdődtek a kínzások, bezárták iskoláinkat, elvették templomainkat, gályarabságra hurcolták lelkészeinket, máglyára hányták Bibliáinkat, hitvallásainkat, s a sötétség mozgósította minden hatalmát, hogy kiírta az eretnekségnek nevezett reformációt.

Óh, ha azok a hithősök nem szerették volna annyira a Krisztust, ha sikerült volna elvakítani őket a fényes hatalmi ígéretekkel, ha azok a hithősök így szóltak volna: Jól van, adjátok ide a hatalmat, a méltóságot... itt a Biblia, csukjátok vissza a könyvtárba... mi hallgatunk... Óh, ha így tettek volna!

De nem tettek így! Nekik nem kellett hatalom, nekik a Krisztus kellett, nekik a Krisztus igazsága kellett. És célt értek. Megújhodott a keresztyén egyház, visszaállítva a szívek

oltárára Azt, kit egyedül illet tisztelet és imádat, ki megújít mindeneket.

2.

Ám ha a múltban véghezvitt reformáció ilyen tökéletes megújhodást hozott létre, miért beszélünk hát olyan reformációról, melyre a jelenben van szükségünk?

Miért? Hiszen a tiszta hit ott áll ma is a hitvallások lapjain. A megtisztított vallás hirdetik. Templomaink állanak, iskoláink ott vannak az Úr veteményes kertjeként, a Biblia ott van a házakban, senki sem tiltja olvasását.

Meg aztán békesség is van. Vallásszabadság? Azért ugyan nem csuknak senkit börtönbe, mert a Biblia alapján akarja imádni Istenét.

Mi értelme van hát reformációról beszélni ma is?

Ugyan mit akarunk megreformálni, milyen reformációra van szükségünk?

Megmondom testvéreim! Igaz, a reformáció nagy eredményei itt állanak: tiszta evangéliumi hitelvek, szabadon olvasható Biblia, igazság hirdetésére emelt templomok, tudomány osztogató iskolák... de fáj a lelkem, ha elgondolom, hogy e hitelveket csak szájjal valljuk ma és nagyon kevesen vagyunk, akik életünkkel is... Megvan a Biblia, majdnem ingyen adják, de mit ér; ha a legtöbb helyen olvasatlanul hever, por lepi becsukott fedelét...

Megvannak a templomok, de mit ér, ha üresen állanak, mit ér, ha tíz-hús ember keresi fel addig, míg a hívek százai meg tudnak lenni nélküle...

Mire mutat mindez? Arra a szomorú tényre, hogy az egyház megvan ugyan reformálva, de nincsenek megformálva a szívek!

Hiszen igazán megdöbbentő az a mindent, ami szent, semmibe vevő közönyösség, mely beteg anyaszentegyházunk tagjait nagy általánosságban jellemzi!

Hordjuk a keresztyén nevet, bitoroljuk a Krisztus szent nevét, s a paráznság és kicsapongás bűne lakja a lelkeket.

Hol lehetne keresni tisztább erkölcsöket, mint a keresztyének között, s nem rettenetese, hogy az egy gyermekrendszer éppen azok között dühöng, mint egy ragályos betegség, kiknek a föld savainak kellene lenniük, s a maguk buzgó keresztyén életével ostorozni ezt a pogánynál is pogányabb istentelenséget.

Hol van az a bátor sereg, mely nem szégyen-

li a Krisztus evangéliumát? Hol van az egykori házi áhítat, evangéliumi kegyesség? Miért némúlt el a házakban a lelket vidámító zsoltárének s miért szorította ki a Bibliát a ponyva regény?

Testvéreim, igazán rettenetes, mikor valaki a víz mellett szomjan pusztul el. Borzasztó az éhhalál, de megrázóbb, ha annak kell éhen halnia, ki előtt ott áll az eledel sokasága.

Hát nem irtózatos, hogy kezünkbe volna az igazság és a Sátán minden hazugsága készül diadalt ülni felettünk mert elássuk, vagy nem használjuk ezt az igazságot.

Német, angol, amerikai mind boldog, gyarapodik, gazdagodik az evangéliumi igazság használatával, rajtunk meg valami rettenetes átok ül, hogy mi nem tudunk hinni a kezünkben levő igazság diadalában.

Nos, mondjátok, nincsen-e szükség a szívek reformálására? Nincsen-e szükség arra, hogy a szívek megteljenek élő hittel, élő buzgósággal s valósággal újjá szülessenek?

Hiszen, ha így haladunk, akkor maholnap csakugyan elpusztulunk. Az egy gyermek rendszer egyik biztos módja lassú öngyilkosságunknak, s a vallásbeli közöny, az igazi öntudatos keresztyén hit hiánya legbiztosabb sírásója magyar evangéliumi egyházunk nagy temetőjének, amely fölött csakugyan nem fakadna azután az új életet hirdető tavasz virága.

Mit tegyünk tehát?

Reformáljuk meg a szíveket!

Hogyan? A magunk erején nem tudunk megújulni!

Menjünk hát ahhoz, aki megújíthat!

Jézus az, a megfeszített és feltámadott Krisztus, ki így szól: „*Íme, mindeneket megújítok.*“

Menjünk Jézushoz! ... Ismerjük be, hogy eddig nem törődtünk a Jézus személyével. Elfeleedtük, hogy Ő az út s nélküle akartuk megismerni az Istent.

Menjünk a Jézushoz, kinek teljes hatalom adatott mennyen és földön, s Ő majd megtanít bennünket az új élet titkára. Legelőször is tudunkra fogja adni, hogy a keresztyén élet olyan élet, mely kizárja a két úrnak való szolgálatot. Megérteti velünk, hogy ha mi neki akarunk szolgálni, akkor szívünket nem oszthatjuk meg többé a világ és a test között,

hanem neki kell adni szívünket teljesen. Azután egész természetesen megértjük, hogy nekünk szakítani kell a világgal és a világ bűnös örömeivel...

Ha Jézusnak egészen átadjuk magunkat, Ő megújít, újjá szül, megérteti velünk földi életünk igazi célját, emberi rendeltetésünket. Azután egészen más szemekkel nézzük a világot és az embereket. Látni fogjuk a bűnt a maga rettenetességében, s majd ott Jézus oldala mellett tudunk sírni embertársaink bűnből eredő nyomorán s elindulunk embertársaink megmentésére s reformátorok leszünk mi is: embertársaink szívét amaz igaz megújító hatalom, a Jézus felé irányzó reformátorok. Majd Jézus megtanít bennünket szeretni a Bibliát, s az Ő nevével való vallástételt. Erőt ad, hogy a bűn ellen legyen bátorságunk felemelni szavunkat s Ő hozzá vezetni a tévelygőket.

Lelkeket menteni, halott szíveket elevevéníteni, névleges keresztyénekből élő keresztyéneket nevelni, evangéliumi hitelveinket boldogan vallani, a Bibliát napi olvasmányunkká tenni, üres templomainkat hívő néppel megtölteni, az Isten országának munkásokat támasztani: ímé, ez a mai reformációnak feladata.

Óh, induljatok el még ma azon az úton, mely Jézushoz vezet, ki mindeneket megújít, ki rajtunk is hajlandó, sőt akar segíteni, nekünk is hajlandó igaz boldogságot adni s akkor majd érzitek, hogy a jelen kor nyomorúságának, bűneinek, bajainak nem az az oka, hogy a Krisztus evangéliumának ma már nincs ereje a lelkeken, hanem az, hogy megelégedtünk azzal, hogy egyházunk volt megreformálva és elfelejtettük, hogy oda megreformált, megújult szívek kellenek.

Testvéreim! Fogadjuk meg, hogy ez új reformáció zászlaja alá állunk mi is és alázatos lélekkel sietünk ahhoz az áldott Jézushoz, ki bennünket is kész megújítani s élő tagjaivá tenni az ő egyházának.

Ekkor, de csakis ekkor lesz áldásos reánk e mai ünneplésünk, amely hogy csakugyan ilyen áldásos legyen, adja meg azt a kegyelemnek örökkévaló Istene!

Amen

RAVASZ LÁSZLÓ

OKTÓBER 31.*

A mai magyar közgondolkodásban mindegyre kifejezést nyer az a gondolat, hogy a reformációról október 31-én való megemlékezés az országnak csak egyharmadát kitevő protestáns lakosságára jelenthet ünnepi felemelkedést, de az ország nagy többségét alkotó katolikusokra nézve fájdalmas emlékeknek, sértő, vagy legalábbis tapintatlan felidézése. Legjobb volna tehát hallgatással mellőzni az egészet.

Ezzel szemben annak a meggyőződésnek adok kifejezést, hogy október 31-e olyan történelmi erőkre tereli a figyelmünket, amelyek ma is élnek és éppúgy alakítják a jelent és a jövőt, amint alakították a múltat. Ezek az erők érintik s éppen ezért érdeklik a nemzeti élet egészét s időszerűségük, tanulságaik és útmutatásuk kihatnak az ország egész lakosságára. Mi a reformációnak ez az egyetemes művelődéstörténeti szempontból mindnyájunkat érdeklő aktualitása?

Világos dolog, hogy a reformáció általánosságban minden lelki eszmei közösségnek szükségképpen megnyilatkozása, amellyel magát, állandó természetének fenntartása mellett, korszerűen és szükség szerint revideálja. Minél elevenebb életet él az ilyen közösség és minél inkább összefügg az általános művelődéssel, annál szükségesebb és annál nélkülözhetetlenebb az ilyen magarvizíója. Reformáció csak ott nincs, ahol meghalt az élet. A keresztyén egyházban mindig volt reformáció: önnön igazságaihoz olyan visszaigazodás, amely új stratégiát és módszerváltoztatást jelentett. A középkori egyház cluny-i reformját éppúgy reformációnak kell nevezni, mint ahogy katolikus szempontból a legnagyobb és legjellegzetesebb reformációt a tridenti zsinat hajtotta végre. Azért is nevezik a belőle kiindult szellemi mozgalmat ellenreformációnak.

Minden egyházi reformáció közül azonban hatásában és jelentőségében magasra kiemelkedik az a mozgalom, amelyet a szoros

értelemben vett reformációnak nevezünk s kezdetét abban az állásfoglalásban szemléljük, amelyet Luther Márton hajtott végre 1517 október 31-én. Ennek a páratlan jelentőségnek az az oka, hogy ez a mozgalom kiterjedt az egész nyugat-európai keresztyénségre s ezzel együtt arra az egész műveltségközösségre is, amelyet a keresztyénség nyugati ága magába foglalt. Nyugat-Európa és a reformáció terület dolgában fedik egymást. De a reformáció nemcsak kiterjedt Európára, hanem merőben át is alakította azáltal, hogy e roppant válságban a nyugati keresztyénség két ágra oszlott és százados gigászi harcok után az európai művelődés emez ikerágai között új szintézisek keletkeztek. Ezek a szintézisek adják az újkor alapszerkezetét.

Ha ezt az óriási eseményszövedéket áttekintjük, azt kell mondanunk, hogy a nyugati keresztyénségben háromféle rétegződés alakult ki. Egyikbe számítom a déli államokat, amelyek hamar átestek a reformáció lázán s rövid, de véres harcok árán magukból kiküszöbölték. Ez a latin keresztyénségnek a világa. A másik réteg az északi államoké, amelyek gyökeresen és teljesen magukévá tették a reformációt és a vele szemben elemi erővel fellépő ellenmozgalmat küszöbölték ki magukból s így tisztán protestáns országokká lettek. Ide tartoznak az északi, germán eredetű népek. Vegyes alakulatot mutat a harmadik metszet, ahová a holland, vallon, francia, svájci, osztrák, cseh, lengyel és magyar reformációt számítom. Ezeket az országokat az jellemzi, hogy bennük a kétféle keresztyénség sokáig mérkőzött és egyiknek sem sikerült a másikat teljesen kiirtani. Természetes, hogy ebben a rétegben azok az országok a legtipikusabbak, amelyekben a harc eldöntetlensége legvilágosabban szemlélhető: tehát nem Svájc, ahol a vallon, a cseh, az osztrák, vagy a lengyel, ahol a katolicizmus győzelme megközelíti a száz százalékot; hanem a holland és a magyar, amelyek közül az elsöben a protes-

*Megjelent: Ravasz László: *Legyen világosság* című kötetben. Franklin-Társulat, Budapest, 1938.

tantizmus, a magyarnál pedig a katolicizmus egy a háromhoz mért arányban győzött azzal, hogy egyik a másikat végképpen legyőzni sohasem tudja. Ennek az eredménynek kell, hogy olyan tanulságai legyenek, amelyek mindnyájunkat egyetemesen érdekelnek.

Első ilyen tanulság az, hogy a keresztyénységnek germánprotestáns és latin-katolikus ága egyaránt vallja a maga történeti folytonosságát, törvényszerűségét és saját életében látja igazolva történelmi jogcímét. Úgy kell vennünk őket, amint vannak s véres igazságtalanságot követnénk el, ha egyiknek kizárólagosságot tulajdonítva, a másiktól az élethez való jogot megtagadnók. Mind a kettő a nyugat-európai műveltségnek s ezzel együtt az emberi szellem méltóságának olyan szolgálatot tett és olyan eredményeket mutat fel, hogy aki bármelyiket tagadásba venné, vagy megsemmisíteni akarná: az európai művelődés legdrágább javaiban tenne kárt és az emberi méltóság épségét és egészségét csonkítaná meg. Mindeniknek a másikkal szemben az a kötelessége, hogy önmagát minél teljesebben kifejtse, de ugyanakkor a másikat eredetű gyökeréből és szellemének anyacsírájából igyekezze megérteni és a benne megjelenő Krisztusi tartalom mértéke szerint értékelje.

Másik tanulság az, hogy miután a katolicizmus és a protestantizmus azon egy ország kebelében szerzett jogot az élethez, még pedig vére hullása árán, mind a kettő az elé a roppant nagy feladat elé állított, hogy az együttélés feltételeit közösen megtalálják és kölcsönösen biztosítsák. Erre a nagy leckére századok tanítottak s nem mondhatjuk, hogy kielégítően megtanultuk volna. Az európai szellem történetén át az uralkodó probléma az volt, hogy ennek az együttélésnek különböző formáival kísérletezzünk mindaddig, amíg az egyedül helyes megoldás tisztán áll előttünk. Akkor már csak egy feladatunk marad; igaz, hogy ez talán még nagyobb, mint az első: ezt az elvileg tisztán látott feladatot léletté változtatni át.

Az első megoldási mód az volt, melyet a XVII. század próbált ki; tudniillik: azon egy ország kebelében a kétféle keresztyénséget két külön társadalomban szervezni meg és egymással szemben halálos bajvívásra indítani fel, míg egyik győz és a másik elbukik. Külö-

nös élességgel jelentkezett ez nálunk, ahol a kétféle keresztyénség nemcsak kétféle szellemiséget alkotott, hanem két egymással szembenálló nagyhatalom kisugárzó erejébe belekapcsolódva, világpolitikai erők mérkőző előhadává lett. Az eredménye az volt, hogy a magyar lelki egység nem állhatott helyre és a nemzeti élet folytonossága eltorzult, vagy legjobb esetben korlátolt formában érvényesült. Ez a barokk megoldás. Minden olyan törekvés, amely ezt a felfogást igyekszik felújítani s a kétféle keresztyénséget nemzetalkatában levő művelődésbeli vagy politikai meghasonlásokkal összeötvözve, két bajvívó hit országává teszi ezt a földet: a magyar nemzet lelki egységének tökéletes megbontásával jár és a nemzeti öntudat schizofréniáját idézi elő, amely végtére is magát a nemzetet teszi cselekvésre és elhatározásra képtelenné és ezáltal nagykorúságától és önjogosságától fosztja meg. Magyarország végromlását jelentené, hogyha a nemzeti életprogram megválasztásában katolikusok és protestánsok egymással halálos ellentétbe kerülnének. Nem lehet ennek a veszedelmét azzal megelőzni, vagy csökkenteni, hogyha kontingentáljuk a két keresztyénséget és számarány szerint próbáljuk az együttélést biztosítani. Lelki kantonokkal éppúgy széttörjük a nemzetet, mint a lelki minoritás-elvvel. Az nem lehet, hogy a Tiszántúl református tartomány legyen és az ország többi része Regnum Marianum; mert ez a XVII. század megosztottságát és lelki csonkaságát örökösítené meg és a magyar nemzet belső egységét külső, közigazgatási egységgé betegítené, ami halálos ítéletünk aláírását jelentené. Mi csak akkor maradunk meg, ha lelkileg-testileg egy nemzet vagyunk.

A másik megoldási módot a felvilágosodás hozta. Ez a korszak elfordult a véres vallásháborúktól. A legdörébb és a leggonoszabb dolognak tartotta a keresztyénség jogcíme alatt irtóháborút viselni országok között s még ennél is százszor rosszabbnak azt, ha ezt a háborút azon egy nemzet polgárai vívják egymással. Ki akart tehát küszöbölni az életből mindent, ami az egyházak uralmi törekvéseivel, teológusok hitvitáival, vallásos meggyőződések kényszerítésével kapcsolatos s nem volt sürgősebb feladata, minthogy közömbösséget ébresszen mindazon eszmék

iránt, amelyek az elmúlt századok véres harcait inspirálták, akár világnézet, akár jelszó, akár érdek, akár tömegszenvédelek formájában. Végső célja az volt, hogy a vallást magánüggé tegye, mert így remélte, hogy az egyének és nemzetek sorsának alakításába nem szólnak bele azok, akik a vallásnak, vagy a vallásból élnek. Tehát támogatta az elegyedést, fokozta a közömbösséget s mindent elkövetett, hogy az intézményes vallást feleslegessé tegye sokszor olyan erőknél, amelyek segítségül hívásával, amelyek nem annyira a vallás mint intézmény, hanem a vallás mint hit és igazságrendszer ellen támadtak. Mire az irány jóhiszemű zászlóvivői felébredtek, már egy szervezett és intézményes antikrisztianizmus terpeszkedett közöttük, mint egy új nagyhatalom, s ez a forradalmi úton megindított új művelődésben azt a helyet volt hivatva pótolni, amelyet addig a nyugati művelődésben a keresztyénség töltött be. Lehet, hogy nemzetinek vallotta magát, lehet, hogy internacionálisnak, de állandó és lényeges jellemvonása az volt, hogy Krisztus nélküli kultúrát akart felépíteni, mert félt a Krisztus nevével űzött visszaélésektől. Átmenetben teremtett ez a felfogás is jót, midőn a felekezetek egymáshoz való viszonyát liberálisan szabályozta, de ez nem vallásos inspirációból támadt, hanem közömbösségből.

Így tanít meg a történelem a harmadik, az utolsó és egyetlen megoldásra, arra, amelyik azt mondja, hogy a keresztyénség nem magánügy, de nem is kizárólagosságra töre egyházak merev és intézményes életformája, hanem állandó és nélkülözhetetlen ihletés, amelyben az emberi művelődés ideálokkal töltözik meg és a legmagasabb célok elérésére olyan motívumokat talál, melyek a nemzet lelki egységében és egészségében hozzák meg a maguk nemes gyümölcseit. Nem regimen animarum, hanem inspiratio animarum.

Ez a gondolat a nemzet lelki egységének és tiszta öntudatának mindenek felett álló követelményét hirdeti. Vallja, hogy egy nemzet saját mivoltának élettörvényei alapján egységesen szervezhető meg, mert egyedül a nemzet az a közösség, amelybe mindenki beletartozik. Katolikus nem lehet mindenki, protestáns sem; de a magyar nemzet élő egységéhez, mint a Szent Korona titokzatos lelki testéhez minden-

ki odatartozik, aki a nemzettel lélek-, élet- és sorsközösséget vállal. Ide tartozik mindenki, aki érzi, hogy övé ennek a nemzetnek becsülete, jövődjé, méltósága; aki hordozza ennek a nemzetnek tragikumát, táplálja reményeit, részt kér életprogramjából és beleilleszkedik életműködésébe. Nincs gyilkosabb dolog, mint valakit kizárni ebből a közösségből eredete, vallása, egyes politikai kérdésekben elfoglalt álláspontja miatt. Nincs gyilkosabb dolog, mint a nemzetnek ezt a titokzatos egységét lefoglalni egy csoport, felekezet, faj, vagy politikai irányzat számára. Viszont minden csoport, felekezet, faj és politikai irányzat annyi történelmi beccsel bír, amennyi erkölcsi, szellemi és fizikai erőt tud kitermelni a nemzeti egység szolgálatában.

Miután a nemzeti egység a nemzeti léleknek a kérdése; a léleknek pedig alaptörvénye az, hogy azt csak lélekkel lehet táplálni, befolyásolni és nevelni: a keresztyénség, mint a leghatalmasabb, sőt Istentől intézményesen beállított lélektermelő hatalom a nemzet életcéljának megközelítésében a leghatalmasabb, a legszükségesebb és a legnélkülözhetlenebb tényező. Ez ígéri és adja azt a nemes emberi minőséget, amely a nemzeti létformának is igazi tartalma. Azért a liberalizmus egyházpolitikájával szembeállítjuk a hívő keresztyénségnek egyházpolitikáját, amely a maga hitét vallja, a másokét megbecsüli és ennek megfelelően rendezi a felekezetek egymáshoz való viszonyát; nemcsak azért, hogy a nemzet, lelki egységét megőrizze, hanem azért is, hogy a keresztyénséget megmentse legnagyobb átkától: a gyűlölet és viszály mérgétől, mely úgy védi a Krisztus testét, hogy éppen e védelemmel destruálja.

Miután a reformáció nem volt egyéb, mint az a revízió és tájékozódás, amellyel az európai műveltség gyermekei saját hitükben megerősödtek és a Krisztus követésének reájuk nézve egyedül lehetséges formáját megtalálták és biztosították: október 31-én katolikus is és protestáns is becsülje meg a saját keresztyénségének örökkévaló erőit, amelyeknek legelső és legdrágább gyümölcse az, hogy mindnyájunkat külön magyarokká tesz, mert külön emberré szül.

1935.

BÓDISS TAMÁS*

ISTENTISZTELETI ÉNEKLÉS A REFORMÁCIÓ UTÁN MAGYARORSZÁGON

A magyarországi protestáns gyülekezeti éneklés történetének legjelentősebb korszaka a 16. század, reformáció és a törökkor ideje volt, mely egyben zenetörténetünk éles korszakhatára is. A középkori Magyarország európai szintű udvari és egyházi zenéje az ország középső részét érintő török hódoltsági területről ekkor visszaszorult a felvidéki és erdélyi szász városok falai közé, valamint az erdélyi fejedelemség területére. A szellemi és zenei kisugárzást adó középkori katolikus egyházi központok megszűntek, a reformáció tanai szabadon terjedhettek. Volt szerzetesek, papok és külföldi tanulmányaik során a lutheri tanok követőjévé vált prédikátorok gyűjtötték össze a pásztor nélkül maradt eklézsiákat. A vigasztalás és tanítás szavait sokszor énekekben fogalmazták meg:

„Emlekezzel meg, hatalmas Isté,
nyomorusaginkrol,

tekents mi reanc, aly bossut immar mi nagy
romlasinkrol.

...Térits te hozzád es mi meg térünc
kegyelmes Ur Isten,

uyits meg immár á mi napunkot mint regi
időben.“

Az elpusztult Jeruzsálemet és a babiloni fogságra hurcolt népet sirató Jeremiás szólal meg a mai énekeskönyvünkben (385. dics. 2. és 18. vers alatt) is megtalálható, fent idézett énekekben, mely a török iga alatt szenvedők panaszait is egybefoglalja, ugyanakkor a zsidó nép példájából okulván megtérésre buzdít.

Az ekkoriban megszületett verses gyülekezeti ének elsősorban missziós-tanító célokat szolgált: a reformáció tanainak terjesztését, a nemzettudat erősítését, a lakóhelyüket kényszerűen elhagyó, bűjdokló nép együtt tartását, vigasztalását, a templom és pásztor nélkül maradt nyáj gyülekezetté formálását, és e fontos szerepeket gyakorlandó

bekerült a liturgiába is, mint a gyülekezet cselekvő részvételének fontos eleme.

A fentiek mellett azonban a középkorból átörökölt szerartási ének maradt az istentiszteleti liturgia alapnyelve, melyen keresztül a deákság és a prédikátor ajkán megfelelő dallamba öltöztetve méltó módon szólalt meg a Szentírás szövege. A graduálkönyvek ugyan a kórus és a kántor használatára készültek, de nem zárható ki, hogy a rendszeresen ismétlődő egyszerű tételek (pl. responsoriumok, lásd 1. kép) éneklésébe a gyülekezet is bekapcsolódott. Ebbe a fegyelmezett liturgikus keretbe illeszkedett a szabad formájú, egyéni hangvételnek is teret adó, a reformációt követően hangsúlyosabb szerepet kapott

RESPONSORIUM.

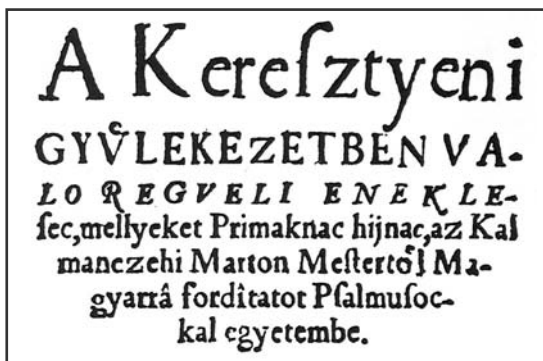
Iesus Christus élő Istenec fia

Irgalmas minekűnc:
R Iesus Christus &c.

Ki vlt Atya Istenec iobiara.
Irgalmaz minekűnc,

1. kép: Egyszerű dallamú szerartási ének.

Dr. BódiSS Tamás a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem Egyházzenei Tanszékének tanára, az MRE egyházzenei előadója és a KRE SDG kórusának társ-karnagya.

2. kép: Címfelirat Huszár énekeskönyvéből (1560).

prédikáció, melyet a verses gyülekezeti ének, mintegy a közösség szabad formájú szövegben megfogalmazott hangja keretezett.

A magyar reformáció – a mai református köz- tudatban kizárólagos mintának tekintett zürichi ill. genfi példákkal ellentétben – a német lutheri gyakorlathoz hasonlatosan megőrizte a közép- kori istentiszteleti szertartás kereteit és szá- mos tartalmi elemét. A városi polgárság és értelmiség hiánya nem tette szükségessé a Luther Formula Missae-jéhez hasonló két- nyelvű (anyanyelvű és latin) liturgiát, ezért a magyar reformáció istentisztelete a jelentősebb iskolavárosokat kivéve teljes egészében a helyi lakosság anyanyelvén folyt.

A szertartásokon a liturgia énekes része a középkorból átörökített és anyanyelvűvé vált gregoriánium, a graduálének volt, melynek legkorábbi forrásaként a Miskolci töredéket ismerjük. Székely István 1548-ban kinyomta- tott zsoltárkönyve és Kálmáncsehi Sánta Márton primarendje (mely Huszár Gál énekeskönyvében maradt ránk, lásd. 2. kép) mellett a graduálrepertoár első ma ismert összefoglalása Huszár Gál második énekes kiadványa, az 1574-es Komjáti graduál. A szerkesztő így utal a graduáldallamok forrá- saira ennek előszavában: „Minek okáért hogy a mi Urunkat Istenünket a régi szent emberekkel mi is egyenlőképpen dicsérhet- nénk, ím az ötölük szerzett isteni dicséreték közül a hol mit a jámbor atyafiak magyarul csináltak, öszve szedegettem.“ A szer- tartási éneklést megőrző további írott forrá- saink már az ún. óprotestáns időszakot követően keletkeztek a XVI-XVII. század for- dulóján illetve még később. A szertartási anyag legteljesebb összefoglalása: a több mint

560 tételszámot tartalmazó Öreg Graduál (1636) e repertoár ma ismert legteljesebb gyűjteménye.

Bár a liturgikus szertartási énekek és a verses gyülekezeti énekek többnyire külön gyűjteményekben láttak napvilágot, de ez nem használatbeli, csupán „szereposztásbeli“ elkü- lönülést jelentett. Az istentiszteleteken mind- kettőt használták, amint erre a gyakorlatra Szilvásújfalvi Imre megjegyzése is utal. Újfalvi az 1602-es debreceni énekeskönyv forrás- értékű előszavában említi, hogy az énekes- könyvet a graduálkönyvvel együtt vitték a templomba. Ezt a fontos forrásértékű előszót Csomasz Tóth Kálmán több helyen idézi. A kétféle énektípus gyakorlati alkalmazására nézve érdekes és tanulságos dokumentum az Öreg Graduál Somorján használt példánya, melyben többek között a teljes egyházi évre kidolgozott énekválasztékot is találunk.

A gyülekezeti énekeknek a graduálokkal ellentétben nem volt liturgikus szerepük, inkább a prédikációt keretezték. Megfelelő énekvezető, vagy deáki szköla hiányában ké- sőbb egyre több szertartási énektípus helyébe egyszerűbb dallamú gyülekezeti ének lépett, de olyan is előfordult, hogy a liturgikus ének maga vált közösségi énekké. Utóbbira példák mai énekeskönyvünk 151., 157. és 158. sz. dicsére- tei, melyek még a 19. században is állandó isten- tiszteleti kezdőénekként éltek (3. kép).

A 16-18. század egyházi énekeskönyveit az egymásra épülés, a repertoár újraközlése és újakkal gyarapítása jellemezte. Huszár Gál 1560-as énekeskönyve még csak 104 éneket tartalmazott, az 1566-os Váradiban már 115, Szegedi Gergelynél (1569) 136, Huszár máso- dik gyűjteményében (1574) 187, Bornemisza énekeskönyvének (1582) első részében pedig már 276 éneket találunk. Az énekeskönyv- szerkesztők a megőrzés és bővítés kettős elvét követték. Az új énekek először helyi használatba kerültek, amikor például az ének- szerző-prédikátor saját gyülekezetének meg- tanította azt, a szövegek más része magán- használatú gyűjteményekben jelent meg először. Így találkozhatunk például Kanizsai Pálfi János és Pécseli Király Imre énekeivel a népszerű „Istenes énekek“ kiadásaiban. Pécseli ma is népszerű karácsonyi éneke (Krisztus Urunknak áldott születésén) csak halála után 10 évvel, 1654-ben jelent meg

először nyomtatásban. Szenci Molnár Albert zsoldárai ugyanezt az utat járták be: 1607-től kezdve előbb a Károli Biblia függelékeként váltak ismertté, majd először felvidéki kiadású gyűjteményekhez csatolták a Psalterium Ungaricumot, míg debreceni énekeskönyvben csak a század végén, 1697-ben találkozhatunk először a genfi zsoldárokkal.

A reformáció verses énekdallamai lényegében egy töről, egy szájhagyományban gyökerező dallamkincsből fakadnak. Kevés kivétellel nem megkomponált dallamok, hanem a hétköznapi használatban nemesre csiszolódott drágakövek.

A 16. század dallamkincsét Csomasz Tóth Kálmán rendszerezte, amikor 1958-ban közétette a Régi magyar dallamok tára (RMDT) első kötetében kutatásának addigi eredményeit. A 16. századi énekgyűjtemények gyér hangjegyzettsége munkáját rendkívül megnehezítette, legtöbbször csak az énekek kezdősora fölötti rövid szöveges utalásból következtethetett a hozzá tartozó dallamra (Pl. LVII. PSALMUS MISERERE MEI DEUS miserere mei az Cyrus Eneke Notaiara, mai énekeskönyvünk 256. dicsérete: Irgalmazz, Úr Isten, immáron énnékem.) A nótaultások szövevényéből és a későbbi – döntő többségében 18. századi – dallamközlésekből kellett visszakövetkeztetni a valószínűleg leghitelesebb 16. századi alakot. Az RMDT I. kötetének 370 dallamközléséből mindössze 89 származik egykorú énekgyűjteményből.

A 17. században főleg a katolikus Cantus Catholiciben található meg sok ének első dalforrása, míg hangjegyes református énekeskönyv csak 1744-ben Kolozsváron jelent meg. Főleg e két énekeskönyv örökített át számunkra a valós 16. századi dallam- és ritmusalakokat.

A XVI-XVIII. század gyülekezeti éneklését és a mai gyakorlatot összehasonlítva három fontos megállapításra juthatunk.

1. *megállapítás:* A református gyülekezet éneklését nem orgona, vagy más alkalmas hangszer kísérte.

A XVI. században Európa-szerte – lutheránus, katolikus területeken egyaránt – ismeretlen volt a gyülekezet énekének hangszeres vezetése, ezt mindenhol a kántor és az általa irányított, diákokból összeállt kórus látta el, Geleji Katona István erre a gyakorlatra utal az

(477) 355.) *Vasár-nap' Reggelre ADJUTORIUM.*
URam ISTEN! fess Minket Meg-fegteni Illy' nagy szükségünkben: Krisztus Jésumért, Mi URunkért. És Meg-váltónkért.
 356.) *A ZON NAPRA: Dellyestre.*
ISTENnek szent Fija! A' Te segítségben biztunk: Szükségünknek idején: Meg-ne utáljad A' mi Könyörgésünket; De szabadíts-meg Minket Minden veszedelemtől Kegyelmes Krisztus!
 357.) *Hétköz-nap' Reggelre.*
Könyörülj rajtunk, UR ISTEN! És hallgasd-meg A' mi imádságinkat. *Dellyestre.*
 358) **H**A Te meg-nem tartasz, URam ISTEN! Hijába vigyáznak A' mi szemelink, 359.)

3. kép: Kezdőénekek az egyes istentiszteletekre.

Öreg graduál előszavában. Ugyanezt a tényt erősítik meg Dávid László és Dávid István kutatásai is, akik Erdély területén összeírták a részben még ma is megtalálható, részben csak levéltári adatokban, utalásokban fellelhető kántori kottatartó pulpitusok – az ún. éneklőszékek – jegyzékét.

Az orgonák – lutheránus területen szokásos önálló megszólalású vagy figurális zenét kísérő – liturgikus használata ellen nemcsak Geleji kelt ki éles hangon, de ismerjük Bod Péter és Borosnyai Lukács János elmarasztaló kijelentéseit is a XVIII. századból. A református templomi orgonák elterjedése és használatba vétele csupán az 1761 utáni időre tehető.

2. *megállapítás:* Az istentiszteleti éneklés nem korlátozódott kizárólag a gyülekezet együttes énekére, de a kórus és a gyülekezet éneklése szervesen egybeépült.

Az imént azt említettük, hogy a gyülekezeti ének vezetése nem karzatról, orgona mellől, hanem a szószék közelében elhelyezett éneklőszéktől a kántor (rektor, mester) és a maga köré gyűjtött gyermekek (diákok) vezetésével történt. Erre utal például Samarjai János megjegyzése a XVII. századból: „...éneklő Deáki

sereget tartunk: mindazáltal a' kösségnek is velünk való éneklését javallyuk...“.

Az Öreg Graduál példányainak vizsgálata alátámasztja azt az eddig is ismert tényt, hogy az iskolás gyermekek a középkori gyakorlathoz hasonlóan az igényesebb szertartási énekeket is megszólaltatták. A somorjai példány egyik bejegyzése két diákcsoport közreműködéséről is említést tesz.

Diákénekkar segítette az éneklést Maróti korában Debrecenben is. Két jegyzőkönyvi bejegyzés tanúskodik erről, melyekről egy-egy mondatban a korábbi félreértelmezések miatt is érdemes említést tenni. Fekete Csaba értelmezése szerint 1743. július 7-én történt eset a deáki kórust, és ezzel talán magát Maróti professzort szólítja fel, hogy „addig a' Kóták szerint a' Templomokban ne énekeljen míg a' Nép ezen Éneklésnek új Mesterségét meg nem tanulja.“ Csaknem pontosan két évvel később – ekkor Maróti már nem volt az élők sorában – a Consistorium az istentisztelet előtti, harangozás alatti ún. gyülekező énekléssel kapcsolatban hozott olyan határozatot, hogy vasár- és ünnepnapokon – feltehetőleg a környező tanyákról egybesereglett, heterogén összetételű gyülekezet miatt – a rendes istentiszteletet megelőző fél órában szünjön meg a – valószínűleg megszervezetlen és így botránkozást okozott – énekelgetés, hanem rövid bevezető éneklés után folyamatos igefelolvasással teljen az idő.

Az éneklőszékek elhagyása és az orgonák használatba vétele, valamint a szertartási énekek elhanyagolása – tehát a liturgiai hanyatlás – korában is tovább élt mind az iskolás gyermekek rendszeres éneklése, mind a gyülekező éneklés szokása, a hagyományörző falusi tradíciót tekintve nyomaiban egészen a 20. század közepéig. Egy 1807-ből származó forrás (az ún. Peremartoni Regulák) részletes tanácsokat ad a kántor és az iskolás gyermekek templomi éneklésére vonatkozólag is. A 23 pontos szabályzat egy orgona nélküli falusi gyülekezet zenei vezetéséhez ad tanácsokat, melyben szintén az iskolás gyermekek segítenek a gyülekezeti éneklésben. A gyermekek feladata volt az egész istentiszteletet kezdő introitus-ének, ahogyan azt Tóth Ferenc Liturgikájában írja: „előbb az Oskolás gyermekek egy verset, ... azután a' Kántor egy Versből álló Invocatiót énekelnek a'

Gyülekezettel, ezen utolsó alatt a' nép áll...“ Végül a XX. században Ravasz László ágendájában akként rendelkezik, hogy a második és harmadik harangszó között az iskolás gyermekek foglalják el helyüket a kántor vezetésével a templomban és a harmadik harangszókor – istentisztelet kezdete előtt 10 perccel – kezdjék meg „az előkészítő vagy gyülekező éneklést s ebben a gyülekező hívek is részt vesznek.“

3. *megállapítás:* A református istentiszteleten nem pusztán strófás gyülekezeti éneklés szerepelt. A szertartási ének és a verses gyülekezeti ének mellé a 17. században harmadik elemként kapcsolódott a teljes genfi zsoltárkönyv. E három énektípus egységét mutatják a XVIII. századi debreceni, kolozsvári és felvidéki énekeskönyvek.

A 18. századi debreceni énekeskönyvek összesen 371 dicséretet tartalmazó énekanyagában megtalálható a korábbi szertartási gyűjtemények egy jellemző kivonata. Az énekeskönyv első fejezetének 64 éneke tekintélyes számú himnuszszöveget tartalmaz, csaknem kizárólag az Új világosság jelenék kezdetű ének régebbi, dór dallamára utalva. Szintén szertartási eredetűek az invocációs énekek (lásd. a 3. sz. képen), de a dicséretek között is találunk több liturgikus tételt. Ilyen két benedicamus-szöveg, mint úrvacsorai elbocsátó ének, a dicséret-rész végén található nagy könyörgés (Litania major), két különleges nagyheti tétel, valamint a liturgikus kapcsolatok legékezebb példájaként a himnusz-fejezetet lezáró, az eredeti gregorián dallammal rokon lejegyzést tanúsító, végig hangjegyes formában közölt dicsőítő himnusz: a Te Deum. Hasonló kapcsolatról tanúskodnak a kolozsvári kiadású, valamint a Lőcsén nyomtatott felvidéki énekeskönyvek is, utóbbiak egy része a himnuszokat hangjegyekkel is közli. A szertartási énekek kancionáléba kerülése is azt bizonyítja, hogy (1.) a gyülekezet részt vett bizonyos szertartási énekekben, (2.) a gyülekezetek egy része nem rendelkezett sem kéziratos, sem nyomtatott graduálköttel, (3.) az évtizedek során egyre kevesebb gyülekezet volt képes a gregorián eredetű szertartási énekeket megfelelő szinten megszólaltató kántort és kórust tartani. Erre utal az is, hogy a 18. század elején színre lépő, a régi énekeskönyv leváltását kezdeményező reformisták egyik fő

célja a szerintük használaton kívülre került himnuszok elhagyása volt.

A genfi zsoltárok ebben az időszakban mindig egy tömbben, külön címlappal szerepeltek. A Somorján használt Öreg Graduál példányában talált énekrend és az Eperjesi graduál még szerényebb mértékben, de egyaránt megjelöl genfi zsoltárokat is. Az Eperjesi graduál már 1635-ben 14 négyszólamú zsoltártételt tartalmazott, a reformátusok pedig 1743-tól vehették kézbe a harmóniás zsoltár kottáit. Adott volt tehát a lehetőség

és tudjuk, hogy

Maróthi előtt két

évtizeddel Szigeti

Gyula István (a

későbbi püspök és

énekeskönyv-szerkesztő) a nagyenyedi

Bethlen Kollégiumban már tanította a

többszólamú zsoltárokat. Mindezek az

adatok a genfi zsoltárok fokozatos

terjedését és használatát tanú-

sítják.

A graduál és az énekeskönyv mellett az 1600-as évek elején megjelent Psalterium Ungaricum mint teljes verses zsoltárkönyv képezte a magyar protestáns énekkertoár harmadik pillérét. Ez a genfi zsoltárok esetleges többszólamú éneklésével – ismereteink szerint református részben nem, evangélikus környezetben pedig Eperjesen – kiegészült hármas énektípus egységével ért el a korai magyar protestáns gyülekezeti éneklés egy

olyan csúcsra, mely a mai egyházzenei gyakorlatban reálisan kitűzhető cél lenne. Erre Fekete Csaba és Gönczy Lajos mellett egy korábbi előadásomban magam is rámutattam és ez a hármas zenei egység az a Kálvin téri, havi rendszerességű, csütörtök esti zsoltáros istentiszteletek egyik legfőbb jellemzője is.

XLVI. PSALMV.
Deus noster refugium & virtus.

Erős varunc nekünk az Isten, es
Meg szabadít veszedelemtől, kic

fegyverünk ellenség ellen
ranc id nec mostan minden felől az mi

regi ellenségünk haborgat minket erő-

vel fegyverrel es czalardságual es minden
nagy hatalmasságual.

4. kép: Luther éneke a legkorábbi kottás énekeskönyvben (Huszár Gál, 1560).

KÁLVIN JÁNOS ÖNMAGÁRÓL *

„Rettenetes küzdelmek között éltem itt.“
(Búcsúzó szavaiból)

Kálvint zárkózott emberként szokták emlegetni. Feleslegesen valóban nem beszélt önmagáról. Éppen ezért nagyhatásúak lelke mélyéről előtörő vallomásai. Megtudjuk belőlük, hogy nem a saját jószántából lett reformátor. Elvonultságra és nyugalomra vágyott. De kötelességének tartotta, hogy honfitársai, az üldözött francia ,protestánsok védelmére megírja hamar híressé vált könyvét (A keresztyén vallás rendszere Institutio). Később, a genfiiek hívásában „Isten súlyos kezét“ vette észre s elvállalta az ottani lelkipásztori állások egyikét. Tevékenységét így foglalta össze: „nehéz küzdelmek közt éltem itt“. Milyen őszinte alázattal vallja, hogy ő is irgalomra szoruló bűnös! S milyen hálásan köszöni meg Istennek, hogy ennek ellenére tetszett Neki őt felhasználni! Életét „Isten előrelátásának rejtett ösztökéje“ irányította mindvégig.

Bolyki János

Istennek legyen hála az evangéliumban sokkal jobban előrehaladtunk, hogy életünk például ne szolgálhatna tisztaság, jóság, könyörületesség, mértékletesség, türelem, szerénység és bármiféle erény dolgában gyalázóinknak is. Hogy mi Istent őszintén féljük és tiszteljük már abból is nyilvánvaló, hogy mind életünkkel, mind halálunkkal az ő nevét törekszünk megszentelni (*Előszó 31-32*).

Apám már mint gyenge gyermeket, az isteni tudományokra szánt engem. Amikor azonban meglátta, hogy a jogtudomány nagyobb kilátásokat ad, ez arra készítette, hogy hirtelen megváltoztassa tervét. Így történt, hogy a filozófiai tanulmányokat a jogival cseréltem fel. Apám akarata iránti engedelmességből hűséges maradtam ehhez a tudományhoz. De végül is Isten előrelátásának rejtett ösztökéje életemnek más irányt adott. Nagyon bele voltam merülve a pápaság babonáiba úgy, hogy nem volt könnyű kiragadni engem ebből a mély mocsárból. Ezért az Isten belőlem hirtelen megtéréssel fogékony tanulót formált – bár lelkem, ifjúságom ellenére, nagyon kemény volt. Az igazi kegyességből alig kóstoltam meg valamit, máris lángoló buzgóság gyulladt fel bennem aziránt, hogy továbbhaladhassak abban. Úgyhogy egyéb tanulmányaimat, ha nem is hanyagoltam el, mégis kevésbé buzgón végeztem.

Még egy év sem telt el, s azok, akik tiszta tanításra vágytak, eljöttek hozzám tanulni,

habár én magam is még újonc voltam. Természetem szerint bátortalan vagyok, mindig a rejtettséget és a nyugalmat szerettem, ezért mindig ismeretlen akartam maradni. De ez oly kevésbé sikerült nekem, hogy minden rejtetk hely, melybe elbújtam, nyilvános iskolává lett. Míg az én szándékom az volt, hogy észrevétlenül a nyugalomnak éljek, Isten mindig úgy vezetett, hogy nem engedte meg a nyugalmat, míg végül, ellenállásom dacára, bele volt a nyilvános életbe. Elhagytam hazámat és azzal a szándékkal utaztam Németországba, hogy ott, egy rejtett zugban, a régóta meghírsült nyugalomnak éljek. De egészen más történt. Bazelben tartózkodtam ismeretlenként. Akkoriban Franciaországban sok kegyes embert elégettek. Ezek a máglyák a németek egy részét nagy gyűlölettel töltötték el. Hogy ezt megfékezzék, istentelen és hazug könyveket terjesztettek, melyekben úgy állították be a dolgot, mintha azok, akiket ily kegyetlenül üldöztek, egyebek sem lennének, mint újrakeresztelők és lázongók, kik visszas tanításukkal nemcsak a vallást, de az egész társadalmi rendet fel akarták forgatni. Kötelességemnek tartottam, hogy ezek ellen a vádak ellen erőm szerint fellépjek. Sőt ez volt az oka annak, hogy keresztyén rendszeres tanításomat (Institutio) közre bocsássam. Ezzel akartam testvéreinket – kiknek halála becses volt Isten előtt – a meg nem érdemelt szégyentől megszabadítani.

...De aztán ottmarasztalt Genfben nem is annyira a tanács és a biztatás, mint inkább Farel Vilmos kívánsága, de úgy, mintha Isten maga tette volna rám súlyos kezét az égből... Olyan nagy volt a város üdvéért való gondom, hogy nem haboztam volna meghalni érte, de félelmem meg sok nehézségre mutatott rá, úgyhogy meg kellett gondolnom: vajon magamra vegyek-e ilyen nehéz terhet... Hosszúra nyúló történet lenne, ha el akarnám beszélni, hogy azóta milyen sokféle harcban álltam és Isten miként próbált meg. *(Zsoltárok könyve – Előszó.)*

„Helyesen és bölcsen figyelmeztetsz engem arra, hogy ellenfeleinknek csak az az egy szándékuk van, hogy magukat mintegy színjátékban mutogassák. Azonban bár vélekedésük – amint remélem és hihető is – nagyon meg fogja őket csalni, mégis, ha az egész világ tapsát elnyernék is, nekünk annál nagyobb buzgósággal illik a mennyei parancsokra figyelni, akinek szemei előtt harcolunk. Hát vajon az angyalok szent gyülekezete –, akik egyrészt jóindulatukkal biztatnak minket, másrészt példájukkal mutatják, hogy miként kell bátran cselekedni, – meg fogja-e engedni, hogy lustálkodjunk, vagy habozva haladjunk előre? Mit fog tenni a szent atyáknak egész társasága? Vajon semmi ösztönzést sem fog adni? Mit fog művelni továbbá az Istennek az az egyháza, amely a világban forgódik? S amikor mégis tudjuk, hogy ez az egyház a maga tetszésnyilatkozataival velünk együtt harcol s a mi példánkon lelkesedik, vajon akkor ennek a tetszése előttünk mit sem fog érni? Az én pártomon ugyan ez a színház legyen, amelynek helyeslésével megelégedvén, ha az egész világ kipisszeg is, lélekben soha el nem csüggedek: az ő ízetlen handabandájukat pedig, ha babérkoszorújukat egy sötét kuckóban ideig-óráig élvezik is, éppen nem irigylem. Hogy a világnak mi tetszik és mit gyűlöl, azt jól tudom, de előttem semmi sem fontosabb, mint az, hogy a Mester által előírt szabályt kövessem. És nem kételkedem, hogy ez az őszinteség végtére is kedvesebb lesz a kegyes és józan emberek előtt, mint az a hajlékony és puha tanítási mód, amely hiábavaló félelmet árul el.“ *(Melancthon Fülöphöz írt leveléből.)*

E munkámban leginkább francia népünkért verejtékeztem. Megértettem, hogy közülük sokan éheznek és szomszójukhozák Krisztust, viszont kevés olyat láttam, akinek Krisztusról csak szerény ismeretei is lettek volna.

Ennélfogva, ó legyőzhetetlen Király, nem ok nélkül követelem, hogy szerezz magadnak teljes ismeretet az ügyről. Ne véld azonban, hogy ez alkalommal a magam mentésén jár az eszem, hogy ez által szabad visszatérést eszközöljek ki hazámba: amit noha, amint illik, emberi érzésből óhajtok, de a mostani viszonyok között mégis nehézség nélkül lemondok róla. Hanem minden kegyes lélek közös ügyét, sőt Krisztus ügyét karolom fel, amelyet ma országodban minden módon gyaláznak, lábbal tapodnak, s amely siralmas állapotban hever. *(Inst. Előszó 7,9)*

Hálát adok Istennek azért az irgalomért, hogy engem nyomorult teremtetést a bálványozásnak mélységeiből, amelybe el voltam merülve, az evangélium világosságára kiemelt, az üdvösség tudományának részesévé tett, amire nagyon méltatlan voltam. Irgalmát megsokasította rajtam, minden bűneimmel, szegénységemmel megtört engem, amelyekért százezerszer megérdemeltem volna, hogy elvessen magától. Irgalma még többet is cselekedett velem: kegyelmét kiárasztotta rám, munkámat evangéliuma igazságának terjesztésére felhasználta. Íme kijelentem, hogy én abban a hitben akarok élni és meghalni; amelyet nekem ő adott, semmiben nincsen reményem, menedékem, csupán abban, hogy engem kegyelméből fiának fogadott, ezen alapszik minden üdvösségem. Magamhoz ölelem kegyelmét, amelyben a mi Urunk Jézus Krisztus által engem részesített, szenvedésének, halálának érdemét elfogadva, hogy minden bűnöm eltemesse. Kérem is őt, hogy ennek a nagy Megváltónak miérettünk, szegény bűnösökért kiontott vérével engem úgy mosson, úgy tisztítson meg, hogy előtte az ő képét hordozva megjelenhessek.

Kijelentem azt is, hogy a nekem adott kegyelemnek mértéke szerint én mindenkor mind a tanításban, az írásban, mind a Bibliának magyarázatában tisztán igyekeztem hirdetni az ő Igéjét. Vitatkozásaimban, amelyeket az igazság ellenségeivel meg kellett harcolnom, kerültem minden fortélyt, minden mester-

kedést, mindig egyenesen jártam el ügyének védelmében. Fájdalom, akaratom és buzgóságom, – ha ugyan ezt e névvel illelhetem, – annyira hideg volt és gyáva, hogy e tekintetben mindenütt és mindenben igen hibásnak érzem, s ha végtelen jósága nem támogatót volna, minden törekvésem füstté vált volna, sőt a kegyelem, amelyet nekem adott, bűnömet csak súlyosbította annyira, hogy csak egyben van menedékem: ő a könyörületességnek Atyja, ő az ilyen nyomorult bűnösön megkönyörül. (*Pruzsinszky II., 461. old.*)

Valamikor, mikor ebbe az egyházba először eljöttem, nem volt itt úgyszólván semmi. Prédikáltak, ebből állott az egész. A bálványokat felkutatták, megégették, de bizony itten reformáció nem volt, zavar uralkodott.

Rettenetes küzdelmek között éltem itt, ajtóm előtt éjjelenként 50-60-szor is lőttek, hogy engem megrémítsenek. Képzelhettek, mennyire rettegetem én, a szegény deák, mert hiszen alapjában véve, megvallom, mindig félelnek voltam és az is vagyok.

Nemsokára ezután kiűztek a városból, mire Strassburgba mentem. Egy idő múlva visszahívtak, ám az akadályok ekkor sem voltak kisebbek, mihelyt kötelességemet teljesíteni óhajtottam.

Nekem sokféle gyengeségem volt, s mindaz, amit tettem, alapjában véve semmi. Jól tudom én, a gonosz emberek fel fogják használni e kijelentésemet, de íme másodszer is azt mondom, amit tettem, mit sem ér s én nyomorult teremtés vagyok. Azt azonban elmondhatom, hogy mindig jót akartam, hibáim nekem sem tetszettek soha s az Úr félelme mindig bent gyökerezett szívemben.

Ami a tudományt illeti, azt hűségesen tanítottam, írásaimban is megadta az Isten nekem a kegyelmet, hogy tőlem telhetőleg hűségesen járjak el, az Írásnak egyetlen pontját sem rontottam el s tudtommal nem forgattam ki.

Gyűlöletből soha semmit sem írtam, hanem azt tártam elő, amiről azt hittem, hogy az Isten dicsőségére szolgál. (*Pruzsinszky II., 467. old.*)

Én már a végét járom és várom, míg lehettem megszakad. Nekem elég az, hogy Krisztusban élek és halok meg, aki övéinek a nyeresége mind az életben, mind a halálban. (*Pruzsinszky II., 470. old.*)

Nagy vigasztalást találtam abban, hogy Dávid megmutatta nekem az utat, amelyen járnom kell... Amikor ok nélkül gyűlöltek azok, akiknek támogatniuk kellett volna inkább engem, nagy vigasztalásomra szolgált, hogy Dávidban olyan példaképet találtam, akihez igazodhattam. Ez a tapasztalat nagy hasznomra volt a zsolttárok megértésénél. Az olvasók észre fogják venni, úgy hiszem, hogy amikor Dávid és mások titkos gondolatait fejtegetem, úgy beszélek azokról, mint amiket személy szerint én is átéltem. Komolyan törekedtem arra, hogy ezt a kincset mindenkinek hozzáférhetővé tegyem... (*Előszó a Zsoltárok könyvéhez – részlet*)

Téged hivatásbeli szaktudásodban azok tartanak kiemelkedőnek, akiknek az ítélete mértékadó ebben a dologban. Én, a magam részéről, mindig magasra értékeltem azt a komoly hűséget és szorgalmat, melyet mind a betegápolásban, mind a tanácsadásban tanúsítani szoktál. De méginkább meg tudtam figyelni azt, hogy egészségem helyreállítása vagy megőrzése közben milyen gondosan jársz el, úgyhogy könnyű volt megérteni, hogy nemcsak egy egyénre vagy önmagában tekintettel, hanem az egyház közös java is aggaszt és azzal is törődöl... Kétszeresen is elkötelezettnek tekintem magam veled szemben. Mert amiről egyrészt semmit sem hagytál el, ami egy barát tisztából adódik, ugyanakkor tekintettel voltál a szolgálatomra is, mely a saját életemnél is drágább kell legyen előttem. Ezenfelül az eltávozott feleségem emléke is arra figyelmeztet minden nap, hogy milyen sokkal tartozom neked nemcsak azért, mert ő olyan sokszor állt talpra a segítségemmel és egyszer egy komoly és veszélyes betegségből is felgyógyult, hanem, mert éppen utolsó betegségében, mely el is szakította őt tőlünk, te minden lehetőt elkövettél szorgalmaddal, munkáddal és erőfeszítéssel, hogy segíts rajta. Továbbá pedig, mivel nem hagytad, hogy más fizetséget adjak neked, arra gondoltam, hogy neved írom fel erre a Kommentárra, hogy irántad érzett jókívánságaimból valamit törleszthessek. (*Genf, 1550. július 1.*)

(*Ajánlólevele Benedictus Textor orvosnak a 2Thessz.-hoz írt Kommentárból.*)

STEFÁN ATTILA

A REFORMÁCIÓ: ÚJ VALLÁS? — VAGY MEGÚJULÁS?

Beszélgetés Dr. Horváth Erzsébettel,
a KRE-HTK egyháztörténeti tanszék docensével

A reformáció, református vallás fogalmakat hallván a legtöbb ember Kálvin Jánosra és Luther Mártonra gondol, de mint tudjuk, e két meghatározó személyiségen túl sok más név, és megannyi kulturális és társadalmi változás is kapcsolható ehhez a megújulási mozgalomhoz. A reformáció ünnepére készülve kérdezem Dr. Horváth Erzsébet professzorasszonyt, hogy miként is alakult ki a reformáció? Egy megújulási mozgalommal állunk szemben, de mégis a köztudatban egy teljesen új vallásként tekintenek rá. Hogyan történhetett mindez?

A reformáció elindulását 1517. október 17-től számítjuk Luther Márton 95 tételének ki-függesztésétől. Ezt megelőzte az előreformáció.

A XIV. században John Wycklif, oxfordi egyetemi tanár már erősen kritizálta az akkori katolikus egyház életét, kritizálta a pápaságot, de nem csak az egyház szervezetét, hanem rájött arra, hogy az úrvacsora kérdésében sem kell elfogadni azt, ahogy az egyház akkor az úrvacsorát osztja, hanem bibliai alapon kellene az úrvacsorát is értelmezni és nem úgy, ahogy az akkori egyház ezt tette. Tehát volt egy komoly teológiai háttére is ennek a reformációnak, amit látnunk kell, és ez a magyarországi reformációra is ugyanúgy érvényes. Látnunk kell azt a helyzetet, amelyben élt a XIV., XV., XVI. század embere. A pápaság tekintetében és az egyházszervezet szempontjából kettős, sőt hármas pápaságról beszélhetünk, amikor mindegyik pápa magát tartotta a római katolikus egyház igazi urának. Tehát nem véletlen voltak már reformzsinatok, és az sem véletlen, hogy volt Husz János és voltak a husziták, és létrejött a cseh testvéregyház, mert már a XIV-XV. században tisztán látták, hogy ez az egyház így tovább nem működhet. A humanizmusnak volt egy nagyon jó meg-látása, amely segítette a reformációt. A humanizmus jelszava az „ad fontes“, „vissza a forrás-

sokhoz“, „vissza az eredethez“ volt, és ezt reformátoraink, de már az előreformátorok is elfogadták és használták, mert azt mondták, hogy vissza a forráshoz, itt konkrétan, vissza a Szentírásához. És amire a Szentírás tanít minket, azt kell cselekedni, és így kell az egyházunkat visszaalakítani, visszaformálni. A reformáció mindig a teljes Írást, a teremtő és kegyelmes Istennek a munkáját, akaratát tartotta irányadónak, mint hitünk és életünk egyedüli zsinórmértékét. Gondoljunk most a reformáció lényegét összefogó „SOLA“-kra. Elsőként a „SOLA SCRIPTURA“ – „EGYEDÜL A SZENTÍRÁS“ az, amihez nekünk vissza kell mennünk, ami azt jelenti, hogy nem a hagyományokhoz és nem a búcsúkérdéshez, hanem a Szentírásához, mert ez adhat számunkra eligazodást hitünk kérdéseiben és az élet minden területén. Egyedül a Szentírás, majd ennek alapján természetesen az „Solus Cristus“, azaz Jézus Krisztus az egyedüli Üdvözítőnk, Megváltónk. És mindez kegyelemből és hit által történik, azaz a „SOLA FIDE“ és a „SOLA GRATIA“ által. Kálvin reformátori tanításához tartozik a „SOLI DEO GLORIA“, vagyis mindezért a kegyelemért nekünk egész életünkben Isten dicsőségére kell élnünk. Ha másról nem is beszélnénk a reformáció kapcsán, csak ezekről a „SOLA“-król, ezeknek már olyan erőt kellene adniuk az embereknek, amelyek meghatározzák az egész életüket.

Nekünk már ebben a földi életben tudnunk kell azt, hogy van egy futásunk, és ezt a futást meg kell futnunk. A reformáció arra tanít most is 2006-ban, hogy Isten előtt mindannyian egyformán fontosak vagyunk. Bármilyen legyen a küldetésünk, bármilyen futást fussunk Isten országát építjük. Ez az, amiben úgy érzem, hogy a reformáció egy olyan pluszt adott, amiben az ember megérezheti, hogy ő igazán ember és tudja azt, hogy ő Isten

teremténye. Hogy nemcsak úgy éldegél ebben a világban, és csak úgy telnek a napjai, hanem küldetése, feladata van, döntéseket kell hoznia és tudja azt, hogy el kell számolnia tetteivel a Mindenható Istennek.

Magyarországon az európai új szellemi irányzatok ekkor még nem éreztették hatásukat, mégis gyorsan terjedtek hazánkban a reformáció eszméi. Milyen események segítették elő a vallási megújulás terjedését egy ilyen katolikus országban?

Nálunk Magyarországon is nagyon gyorsan terjedt a reformáció. Abban az időben Magyarország török megszállás alatt volt és a reformáció lelkiileg is, és politikailag is sokat jelentett hazánkban. Lelki szempontból azt, hogy az ember bármikor meghalhat, de van üdvössége, s Krisztus kereszthaláláért van bűnök bocsánata. A másik az volt, hogy egyenlők Isten előtt. Lehetett valakinek földesura, ilyen-olyan felettese, a végvári vitézeknél ott voltak a feletteseik, de tudták azt, hogy ugyanolyanok Isten előtt, mint az a másik ember. Mindenkinek el kell számolnia egyszer azzal amit tett, bárki is legyen. A másik pedig – az elnyomás, a lelki és a szellemi-fizikális elnyomás alól való szabadságot hordozta a reformáció a magyar ember számára. A törökkel vívott harcban a többi országtól magára hagyott nép megtanulta, hogy nincs egyedül, mert a kegyelmes és könyörülő Isten nem hagyja magára a szenvedőket. Nemrégiben ünnepeltük Hunyadinak nándorfehérvári győzelmét. Tudjuk azt, hogy mit tettünk mi azért, hogy megállítsuk a törököt, hogy megakadályozzuk azt, hogy bemenjen Európába. És magunkra voltunk hagyva, amikor már Magyarországon bent járt a török. Bécs nekünk köszönheti, hogy mi úgy kiálltunk, és vitézeink megállták a helyüket a harcban, és ezek a vitézek szinte egyöntetűleg a reformációt követték.

A reformáció nálunk gyorsan terjedt. A királyi udvarnak szerepe volt a reformáció terjesztésében, a németajkú papok hozták be, így először a lutheri reformáció terjedt el. A nép között a reformációnak az 1526-os mohácsi vész utáni időszakban van jelentős szerepe, hiszen a mohácsi vészben elpusztultak a katolikus egyháznak a vezetői, és így vezetők

nélkül az egyház is kezdett szétesni. Az emberek is elkezdtek gondolkodni a nagy-nagy vereség után, hogy most mi legyen? Egyre többen fogadták el a reformáció tanításait.

Az 1536-os Institutio kiadásával megindult a kálvini reformáció. A magyarságnak jó kapcsolata volt Bullingerrel, Kálvin munkatársával. Az 1566-os II. Helvét Hitvallást mi már 1567-ben a debreceni zsinaton elfogadtuk. A Debrecen-Egervölgyi Hitvallás már teljesen helvét szellemben fogalmazódott meg. Augusztusban a VI. Kálvin Kongresszuson egy előadást tarthattam arról, hogy Kálvinnak milyen kapcsolata volt a diaszpórában lévő egyházakkal. Ezen egyházak alatt kell érteni magunkat magyarokat, de a cseheket is. Annyit tudunk, hogy Belényesi Gergely az 1540-es években már járhatott Kálvinnál, de ez a kapcsolat kettejük között hamar megszakadt, mivel Belényesi Gergely valószínűleg meghalt. Kálvin idejében a magyarok inkább még Krakkóba és Wittenbergbe jártak, de annyit tudnunk kell, hogy Krakkóban is Kálvin tanításai voltak a mérvadóak. Kálvin halála után sok magyar diák tanult Genfben.

1537-től már beszélhetünk a kálvini egyházfegyelemről, mint az igaz egyház egyik ismérvéről. Luther szerint az igaz egyház jellemzői: az igehirdetés és a két szentség kiszolgáltatása. Kálvin azonban már hozzátette az egyházfegyelmet is.

Miben volt a legnyilvánvalóbb az egyházfegyelem gyakorlása?

Kálvin pontosan meghatározta mi a lelkészek feladata, mi a doktorok azaz a tanítók feladata, mi a diakónusoké és a presbitereké. Kálvin jogi ismeretekkel bírt és nagyon logikusan tudott gondolkodni. Megmondta az 1541-es Egyházi Rendtartásban, hogy a lelkész feladta, hogy prédikáljon, és úrvacsorát osszon. A doktoroknak, tanítóknak tisztsége: „oktatni a híveket az igaz tudományra“. A presbitereknél jön be igazából az egyházfegyelem. Az ő tisztük volt, hogy felügyeljenek minden ember életére. Genfben egy jól szervezett presbitériumot alakított ki Kálvin, és rájuk bízta az egyházfegyelem gyakorlását. Genf városát felosztotta kerületekre, és minden presbiter feladata az volt, hogy évente legalább egyszer végig kellett

látogassa a hozzá tartozó kerület lakóit. A lelkész ezt nem is tudta volna egyedül véghezvinni. Ha gond volt valahol, akkor ezt a presbiterek egy közös gyűlésen, a konzisztórium ülésen – melynek a lelkészeik is tagjai voltak – megvitatták. Ha valakivel valami probléma volt, akkor előbb mindig a négy szemközti intést alkalmazták, majd a gyülekezet előttit, és csak utána volt az exkommunikáció, ami adott esetben nem a gyülekezetből való kizárást jelentette, hanem az úrvacsorától való eltiltást. Ehhez kezdetben, Genfben kellett a városi tanács döntése is, mely nem mindig egyezett a konzisztóriuméval. Akit eltiltottak az úrvacsorától, az nem jelentette azt, hogy nem kellett istentiszteletre járnia, annak is ugyanúgy el kellett menni, és részt venni az istentiszteleten. És ha megbánta a bűneit, akkor újra úrvacsorázhatott.

Tehát volt egyházfegyelem, de nem Kálvin gyakorolta egyedül, hanem a presbiterek és a lelkészek együttesen.

Genfben egy érdekes helyzet állt fenn, amikor a város vezetése megváltozott és a libertinusok kerültek hatalomra. Ők nem értettek egyet Kálvinnal, főleg a szigorúságával és ezért Kálvinnak el kellett hagynia a várost. Amikor pedig olyan vezetése volt, akik támogatták a reformációt, akkor azt mondták, hogy mind a gyülekezetnek, mind Kálvinnak, és mind a városi vezetésnek együtt kell élni és dolgozni.

Tudjuk, hogy reformátor elődeink nem egy új vallást, vagy szektát szerettek volna létrehozni, hanem a régit, az egyetemes akarták megtisztítani az emberi túlkapásuktól, egyszerűen csak vissza akarták állítani az ősegyházi rendet. Mégis talán a köztudatban az él, hogy a református vallás egy eredendően új vallás. Vajon miért alakulhatott ki a köztudatban ez a nézet?

Az egész reformáció, amint azt már említettük is a „vissza a forrásokhoz“, vissza a Bibliához elvén alapul, tehát nem egy új emberi kezdeményezés, hanem visszatekint a Bibliái alapokra, figyelembe veszi az ősgyülekezet életét. Azért mondják sokan azt, hogy ez egy új vallás, mert az akkori meglévő keresztyén egyházhoz képest új dolgokat hozott. A régi alapokra épített, amit az akkori egyház

elhagyott, és attól természetesen különbözött, és ezért mondják, vagy mondhatják azt, hogy ez egy új vallás. Mi azonban, akik teológusok vagyunk, tudjuk azt, hogy folytatni akarjuk azt az utat, amin az első gyülekezet elindult. Azt az utat, amit Jézus maga mutatott, hogy az ő követői mit cselekedjenek, hogyan éljenek. Ezért mi azt tartjuk, hogy visszamentünk az eredethez, és magunkat, egyházunkat onnan visszük tovább. De másképp gondolkodunk mi teológus szemmel, és máshogy gondolkodik egy világi történész, ezzel tisztában kell, hogy legyünk. Ezért lehet ez egy világi történész számára egy új dolog, de új vallásnak még világi szemmel sem lehetne nevezni, mert a református vallás keresztyén, és így az elfogadott keresztyén felekezet a helyes megjelölése református egyházunknak. És ez tény, hogy mi egy más felekezet vagyunk, mint a római katolikus. Rangsort állítanunk nem kell, nem a mi dolgunk, mert mi azt szeretnénk megélni, amit Krisztus ránk hagyott, hogy milyen legyen az őt követők gyülekezete.

Mégis állandósult a viszály a két felekezet között, falvakban inkább, de még nagyvárosokban is megtalálhatóak az egymásra acsarkodó, a másikat felekezeti hovatartozása miatt gúnyoló keresztyének. A Professzorasszony miben látja ennek a problémának a gyökerét?

Kicsi koromtól kezdve mindig is örültem neki, hogy református vagyok. Többször is mondtam, hogy örülök, hogy református családban születtem, és úgy nőttem fel, hogy esténként imádkoztunk. Azt tudjuk, hogy a reformáció elindulása után a XVI-XVII. században egy jó ötven évet megvizsgálva Magyarország 1600 legfontosabb emberéből 861 végzett református intézményben, amire ekkor Debrecenben volt lehetőség. Már akkor tudatában voltak, amit szintén említettem, hogy elszámolással tartoznak az Istennek, és ezzel a tudattal élték az életüket. Döntő volt az is, hogy nem a gyóntató pap mondja meg, hogy mit kell tenniük vezeklésképpen a bűnök bocsánatáért, hanem Isten az, aki megbocsátotta Krisztus váltságáért bűneiket. Ezért a nagy kegyelemért kell hálából az embernek odaajándékozni életét. Ez az életünk alapja. Persze, akik más vallási környezetben nőttek fel, azoknak furcsa, vagy kevés, ahogyan mi

éljük keresztyén életünket. Egy vegyes valóságú faluban a reformátusoknak sem könnyen megemészthető mindig egy másik felekezet szokásainak az elfogadása. Valóban régebben voltak egymásra mutogatások és a felekezeti hovatartozásból eredő előítéletekből származó megbélyegzések, csúfolódások. De a vastagnyakú kálvinista jelzöt nem szégyenként viseljük magunkon, hanem jó érzéssel, mert történelmünk jó bizonyosság arra, hogy a kálvinista ember a történelem viharai során megpróbált tisztességesen, szilárdan megállni, nem hajtott sem térdet, sem fejet a gonosz, istentelen hatalmak előtt. Ma, 2006-ban sokkal nagyobb a probléma. A keresztyén egyházak számára ezt a pogányság és a szekularizált világ jelenti. Lelkipásztorainknak, teológus diákjainknak nagy kihívással kell szembenéznük.

Reformációról beszélünk, vallási megújulásról. A Professzorasszony nyilván hallott már a kárpátaljai helyzetről, ahol néhány lelkész úgy gondolta, hogy szükség van a református egyház megreformálására, és ezt csak úgy tudják elérni, ha kiszakadnak a népegyházból. Ön hogyan látja ezt?

Sok konkrétumot nem tudok ez ügyben, halottam róla, tudok arról is, hogy Magyarországon is van olyan lelkész, aki otthagya a gyülekezetét, ő is az igazi református egyházat szeretné létrehozni. Egyházszakadást nem szabad létrehoznunk, ezt tudom! Az engedelmességre, az alázatosságra mindig szükség volt, és van. Néhány dolgot tudok a kárpátaljai helyzettel kapcsolatosan, pl. azt, hogy egyes lelkipásztorok döntik el ki élhet az úrvacsorával, ki nem. Kálvin idejében a konzisztórium döntött úrvacsora ügyben, mégpedig egy úrvacsorától való eltiltásról volt szó, nem többről. Ha nem bánta meg bűneit az, akit eltiltottak, akkor többről is. A református egyházon belül az egyházszakadásnak bárhol is legyen az, nem vagyok híve. Kálvin soha nem beszélt az egyházszakadás pozitívumairól. Ő az egyházszakadókat elűzte a gyülekezetből, pl. Ami Perrint. Újítók, másképpen látók a lutheri időben is voltak, rájuk is a száműzetés várt. De ez így volt már az előreformátorok korában is. Voltak akkor is, akik félreértelmezték a Bibliát, mert a Szentírást nem

lehet mondatokat kiragadva értelmezni, mert meg kell nézni az előtte álló részt is, meg az utána következőt is. Mondanám azt mindenkinek, aki otthagya a református egyházat, és valami újat szeretne létrehozni, hogy óvakodjon, mert ha látjuk, hogy valami rosszul megy az egyházban, akkor szólnunk kell. Lehet szólni, csak a kérdés az, hogy megtesszük-e ezeket a lépéseket? Vagy mit teszünk? A lényeg az, hogy vitatott kérdésekben ne csak Kálvinhoz forduljunk, hanem először a Szentíráshoz, mert Kálvin is arra alapozott.

Amit hangsúlyozni szeretnék még, az az együttműködés. Ha valaki látja, hogy valami nem megy az egyházunkban, akkor azt oldjuk meg egyházunkon belül. Nincs szükségünk a szakadásra, kinek használ az? Isten az ő Fiát azért küldte, hogy életét adja váltságul minden bűnösért. Az összetartás lenne a lényeg, főként most, amikor a világ olyan ellenséges az egyházzal szemben. És nekünk lelkészeknek és teológusoknak nagyon nagy a felelősségünk ebben.

És így a XXI. század emberére gondolva, vajon hogyan él benne ez a fogalom, hogy reformáció? Vajon így félezer év távlatából mi az, ami még megmaradt a köztudatban?

Itt külön kell választanunk a gyülekezetet, és azokat, akik nem tartoznak semmilyen gyülekezethez. De külön kell néznünk a városi embert és a falusi lakosságot is. A hívő református ismeri a reformáció lényegét, s ha ez sokszor nem tárgyi tudást jelent, mégis különbséget tud tenni a római katolikus és a református vallás között. A kisebb településeken megvan a jelentősége annak, ha valaki egy közösséghez tartozik, így a reformátusok rendszerint öntudatosan vállalják református mivoltukat. A magyar reformátusok vállalták és vállalják: a bátor helytállást – ha kellett és kell –, a szembenállást az elnyomóval szemben. Kálvinnál ez a *ius resistentiae* elve, mely évszázadokon át végigvonult a magyar történelemben, pl. Petőfi, Kossuth.

Augusztusban Hollandiában járva meglepve tapasztaltam, hogy a teológiákon az egyháztörténet oktatása már nem szerepel mindenütt a kötelezően oktatott tantárgyak között, s így a reformáció történetének az oktatása sem. A leendő lelkipásztoroknak több

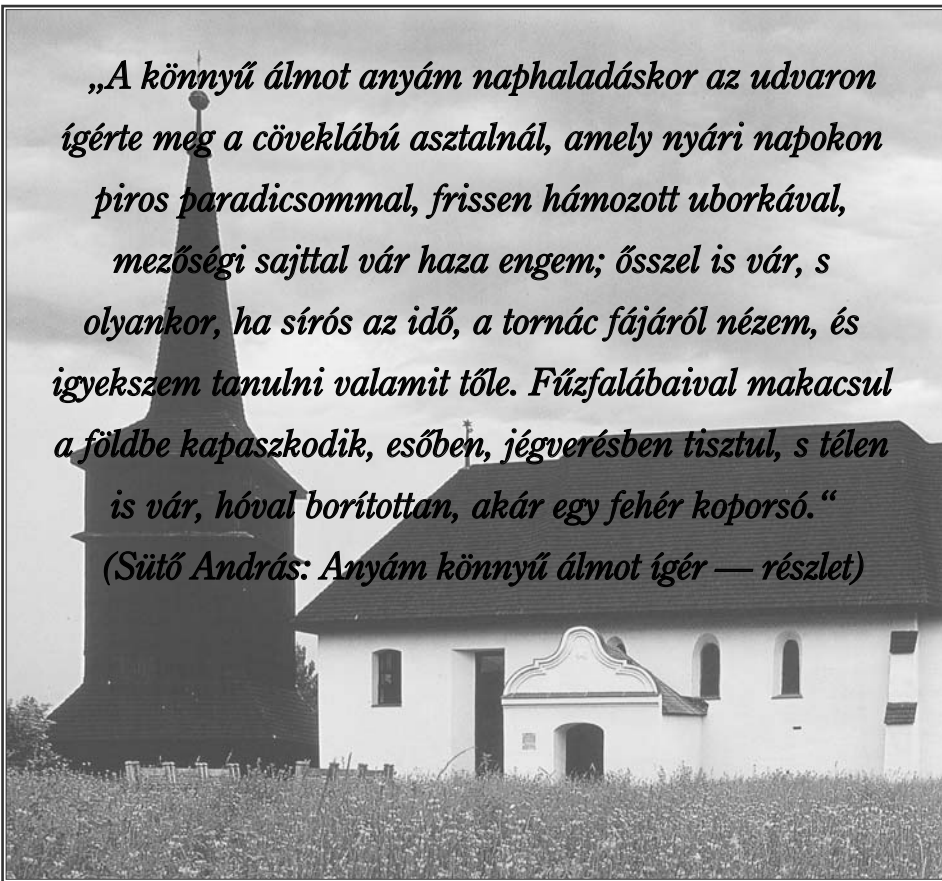
okból is ismerniük kell a reformáció történetét. Jó lenne, ha helyén tudnánk kezelni az egyháztörténetet. Hogyan ünnepli ma a gyülekezet a reformációt? Ez nagyban a lelkipásztoron múlik. Fontosnak tartom, hogy reformáció ünnepe előtt a lelkész akár néhány estét szánjon arra, hogy beszéljen Lutherről, Kálvinról, magyar reformátorokról, a reformáció szükségességéről, lényegéről, hatásáról. Egy egyszerű szeretetvendégség megszervezése a reformáció ünnepén is a gyülekezet javát szolgálja. Lehet, hogy egy kicsit többletmunka ez, de be lehet vonni a gyülekezet tagjait. A gyerekek, ifjak verset mondhatnak, valaki rövid előadást tartana, az idősebbek készíthetnének finomságokat, és

nem az jönne le, hogy ez egy száraz ünnepség, hanem az, hogy együtt vagyunk, együtt készültünk és méltón ünnepelünk, nemcsak a templomban, de egy szeretetvendégségen is.

Hogy néz minket a nem keresztyén ember? Lehet, hogy legyint egyet, ó hát ünnepelnek, hadd ünnepeljenek. De az az ünnep, amely föl tud mutatni valamit, és amiben mi is gazdagodunk, a kívülállók pedig látják azt, hogy hiteles emberek vagyunk, még a világi, ateista ember számára sem hiábavaló, mert lehet, hogy legyint egyet, de nem kell földnünk semmit, mert nem tudhatjuk, hogy az ilyen ember számára a mi bizonyoságtételünk mikor lesz élővé.

*„A könnyű álmot anyám naphaladáskor az udvaron
ígérte meg a cöveklábú asztalnál, amely nyári napokon
piros paradicsommal, frissen hámozott uborkával,
mezősi sajttal vár haza engem; ősszel is vár, s
olyankor, ha sírós az idő, a tornác fájáról nézem, és
igyekszem tanulni valamit tőle. Fűzfalábaival makacsul
a földbe kapaszkodik, esőben, jégverésben tisztul, s télen
is vár, hóval borítottan, akár egy fehér koporsó.“*

(Sütő András: Anyám könnyű álmot ígér — részlet)

SÜTŐ ANDRÁS

Életének 80. évében, hosszan tartó betegség után elhunyt Sütő András író. Az erdélyi irodalmi élet kiemelkedő alakja, a Bethlen- és a Kossuth-díj mellett munkásságáért számos elismerésben részesült, tavaly a Magyar Köztársasági Érdemrend Nagykeresztjével tüntették ki. Legismertebb művei: az Anyám könnyű álmot ígér, az Advent a Hargitán és a Balkáni gerle. Sütő Andrást az Oktatási és Kulturális Minisztérium saját halottjának tekinti.

Sütő András erdélyi magyar próza-, dráma-, és esszéíró 1927. július 17-én született Erdélyben egy kis faluban, Pusztakamaráson (Románia) szegényparaszti családban. 1940 őszétől a nagyenyedi Bethlen Kollégium, 1945 januárjától pedig a kolozsvári Református Kollégium diákja. 1946-tól a kolozsvári Világosság című lap munkatársa, majd 1948-tól a kolozsvári, majd bukaresti Falvak népe című hetilap munkatársa, 1950-1954 között főszerkesztője. 1954-1957 között a marosvásárhelyi Igaz Szó című irodalmi folyóirat főszerkesztő-helyettese. 1958-89-ig a Művészet, illetve Új Élet című marosvásárhelyi képeslap főszerkesztője. 1965 és 1977 között nemzetgyűlési képviselő, 1974 és 1982 között a Romániai Írók Szövetségének alelnöke. Az erdélyi magyar nemzeti kisebbség méltatlan sorsa elleni tiltakozásai miatt 1980-ban Romániában betiltják műveinek kiadását, színdarabjainak bemutatását. 1990-ig Magyarországon publikál. 1990 márciusában nacionalista gyilkossági kísérlet áldozataként súlyosan megsebesül, egyik szemét elveszíti. 1992-1996 között a Magyarok Világszövetségének tiszteletbeli elnöke.

A nyolcvanas években az erdélyi magyarság emberi jogainak védelmében többször fordult nemzetközi fórumokhoz. A kilencvenes években publicisztikájának fő iránya is az „erdélyi változatlanóságok” ellen irányul. 1970-ben megjelent, Anyám könnyű álmot ígér című nagysikerű regénye irányította rá az erdélyi és tágabb értelemben a kisebbségi magyar irodalmakra, s az irodal-

mon keresztül a kisebbségi magyarság sorsára a magyarországi olvasók figyelmét. Korábban a magyarországi politika a tévesen értelmezett internacionalizmus eszméje jegyében azt vallotta, hogy a nemzeti kisebbségek egy-egy ország belügyéhez tartoznak. Ennek a politikának a következtében a kisebbségi magyarságot rendkívül hátrányos helyzetben tartották Csehszlovákiában, Romániában, Jugoszláviában és Kárpátukrajnában egyaránt. Sütő András regényei, esszéi és drámái a hetvenes évek elejétől kezdődően a kisebbségi magyarság sajátosságának, értékeinek védelmében emelnek szót, művészi minőségükkel pedig a kisebbségi magyar irodalmakra irányítják a figyelmet, az egyetemes magyar irodalom élvonalához tartoznak.

Sütő András a hatvanas évek közepétől kezdődően sokat utazott. Járt a Szovjetunióban, Olaszországban, Bécsben, Nyugat-Berlinben, Oslóban, Stockholmban, Újvidéken. 1973 tavaszán egy hónapot tölt az Amerikai Egyesült Államokban és Kanadában. A későbbi évtizedekben is nagyon sok külföldi meghívást kapott Nyugat-Európába és Amerikába egyaránt. Amikor a hetvenes-nyolcvanas években rengeteg magyar, köztük sok író áttelepül Erdélyből Magyarországra, Sütő András marad Marosvásárhelyen és egyre aktívabban vesz részt az erdélyi magyarság autonómia-törekvéseiben.

Forrás: Internet, Prof. Dr. Görömbei András (Debreceni Egyetem) saját jegyzetei alapján

KOVÁCS ZSOLT LEVENTE

HITVALLÓ ÓSEINK

SZEGEDI KIS ISTVÁN
(1505-1572)

Kun származású, szegedi születésű reformátorunk. A magyar reformáció kálvini ágának első nagy úttörőjét tisztelhetjük benne. Az ő életútjára sebhelyekkel véste rá a megszentelő mindenható kéz az apostoli vallomást, miszerint a „testem elszenvedi mindazt, ami a Krisztus szenvedéseiből még hátravan, az ő testéért...“. Hogy milyen szenvedésekre is gondolok? Csanádról megverve elűzték, vagyonát, jelentős könyvtárát elkobozták. Temesvárról, majd Békéscsabadra megint csak hasonló körülmények között kellett mindenét elvesztve menekülnie. A szenvedés kelyhét ez a remek tudósunk mégis a török fogságban itta ki. Két éven át gyakori kínzások közt börtönben hirdette az Igét, míg végre a 2kg színaranyban mérhető váltságdíjat sikerült a híveknek és a ráckevei Mező Ferencnek kifizetnie. Mégis talán az a legmegrendítőbb életének ebben a passziómenetében, hogy még az őt kínzó Peruiz bég is – évek múltán – megtér bűnéből, s azzal törleszt, hogy halála után támogatja, Szegedi fiának, Istvánnak genfi tanulmányait.

Tanulmányait Bécsben, Krakóban, illetve Wittenbergben végezte, ahol Luther és Melancthon tanítványa volt. Érdekes, mégis amikor hazatért már a reformáció helvét ágának volt a híve. Hazatérve Csanádon, Gyulán, Cegléden, Temesvárott, Mezőtúron és Békésen terjesztette prédikátorként a reformált hitet, valamint a helyi iskolákban tanított is. Miután elűzték az Alföldről, az akkor jelentős Tolnai Kollégiumba hívták meg tanárnak. Ragyogó pedagógus, aki nem csak egyházszervező Méliusz Juhász Péter reformátorunkat térítette rá a lutheri útról a helvét hitre, hanem műveivel európai hírű teológussá is vált. Méltó példát állít ezzel minden ma élő tudós-teológus elé. Ezek a Szentháromságról, a Pápák tüköre, a Loci communes, a Tabulae Analyticae. Ezek nyugaton már a XVI. században is több nyelven, több kiadást is megértek.

A török fogságból megszabadulva, életének végén, még kilenc évet töltött el ráckevei püspökként, ami a nyugodt alkotás termékeny időszakának bizonyult. Életművét kortársai és az utókor is nagyra becsülte, amit Theodor Bézától Karl Barth-ig elismerések sora fémjelez. Talán csak mi hanyagoltuk el kissé szellemi örökségét és jelentőségét a mai református köztudatban, és talán nem is írhatunk mindent a szekularizáció számlájára.

MÉLIUSZ JUHÁSZ PÉTER
(?-1572)

Pályájának kezdetéről nagyon keveset tudunk, de valószínű, hogy egy Somogy megyei kis pusztán Horhiban született 1536-ban. Tehetsége korán megmutatkozott, s többek között a Tolnai Kollégiumban is tanult, ahol Szegedi Kis István hatására lett „kálvinista“. Igazi nyelvzseni: már tolnai korszakában megtanult héberül, görögül, latinul, németül, törökül és arabul is. Wittenbergben másfél évet tanulhat, majd meghívták Debrecenbe prédikátor-tudósnak. Már huszonöt(!) évesen Debrecen püspöke, s heves hitvitákkal harcolt a Tisza menti reformációért, valamint az időközben felbukkanó unitarizmus szemben is. Igazából, Méliusz génuszát nem lehet pusztán teológiailag meghatározni. Gyakorlati érzelme rendkívüli volt az egyház földi kereteinek és berendezkedésének megteremtésében. Egy sor zsinatot szervezett, melyeken megalkották az erdélyi és tiszántúli egyház hitvallását és működési rendjét. Ezek legjelentősebbje az 1567-es debreceni zsinat, melyen elfogadták a II. Helvét Hitvallást.

Mialatt a gyakorlatban egy fajta „magyar Kálvinként“ szervezte a hitéletet, addig váltakozó sikerrel küzdött saját „Servét-jével“, az erdélyi Dávid Ferencsel. Eredményként, ha teljes siker nem is könyvelhető el részére, mindenesetre tüzes tettek helyett „csak“

tüzes prédikációival mutatta meg az Ige erejét. Ennek felemás eredményét azonban nem lehet egyértelműen sikeresnek vagy sikertelennek meghatározni. Ugyanis az unitarizmus így nem szűnt meg teljesen az országban, ellenben a magyar rendek példát adhattak Európának a vallási tolerancia kérdésében a 1568-as tordai országgyűlésen. Az unitarizmusmal szembeni lelki küzdelemben viszont nagy szerep jutott Méliusznak.

1567-re lefordította az Újszövetséget, közben több hitvallás megalkotásában vitte a vezérszerepet, istentiszteleti rendtartást, és énekes könyvet írt, s menet közben megalkotta az első magyar nyelvű herbáriumot is, melybe megmutatta a humán orvostudományokban való jártasságát is. Számítalan betegséget jellemez, illetve gyógymódokat közöl, mintegy kétezer gyógynövényt sorol fel, s amikre nincs elnevezés, ott nyelvújítóként szavakat alkot.

Sajnos csak tíz aktív éven át munkálkodhatott, mivel fiatalon, alig több mint harmincöt évesen hunyt el. De abban a tíz esztendőben üstökösként fénylett korának reformátor-csilagjai közt.

DÉVAI BIRÓ MÁTYÁS
(megh. kb. 1545-ben)

Elég keveset tudunk életéről, mégis szükséges a lehető legpontosabban megismerni az ő életútját, amennyiben a magyarországi reformáció kezdeteiről szeretnénk pontos képet alkotni. Életművének jelentőségét az utókor a „magyar Luther“ megtisztelő elnevezéssel ismeri el mind a mai napig.

1523-ban tér haza a krakkói egyetemről, és mint ferences rendi szerzetes

működik a mohácsi csata előtt. 1529-ben elsőként megy Magyarországról Wittenbergbe tanulni, ahol Luther személyes baráti körébe is bekerül. Hazatérve Budán lesz udvari pap, ahonnan a Habsburg inkvizítor Faber püspök Bécsbe rendeli, és börtönbe veti 1531-1533-ig. Miután hívei kiszabadítják, visszatér Budára, ahol most Buda új ura Szapolyai János veti börtönbe. A fogság tragikus következményeként rohamosan vakulni kezd. Szabadulása után németföldre megy könyvei kiadásának reményében, ahol Melancthon karolja fel. Időközben újra visszatér a magyarországi reformációt szervezni, de az újabb katolikus üldözések elől 1541-ben megint Wittenbergbe menekül. Két híres művet alkot meg: az első magyar nyelvtankönyvet az Orthographia Hungarica-t, és a Tíz Parancsolat magyaráztát. Befolyásos pártfogói ellenére, élete állandó hazatérés és külföldre menekülés viszontagságai közt telt el, mivel bátor, mondhatni radikálisan reformátori prédikációival állandóan bajba keveredik. Emiatt szenved üldözést Budán és Kassán, de a Dunántúlon, az Alföldön, a Felvidéken és Erdélyben is feljegezték működését.

1544-ben országos hírű hitvitát tartott, mely sajnós, az utolsó biztos életrajzi adat róla. Haláláról, későbbi munkásságáról már semmi bizonyosat nem tudunk, csak annyit, hogy az 1549-es híres erdődi zsinatra ő készítette el a lutheránus ortodox tantételeket, viszont ezt már nem érte meg. Többnyire Melancthon tanításait követte, de a helvét reformáció felé is nyitott volt, főleg ami az úrvacsorátant illeti. Teológiai hagyatékán túl, az utókor leginkább nyelvészeti munkásságáért becsülte, mivel az

Orthographia Hungarica felbecsülhetetlenül értékes eszköze lett a magyar nyelv művelésének, különösen a nyelvújítás korában.

FELHASZNÁLT IRODALOM:

Révész Imre: *Egyháztörténet II. kötet. Debrecen, 1926.*

Bottvány János: *Hitünk hősei. Zsinati Iroda. Budapest, 1982.*

Ungháry Sándor: *Magyar reformáció az ottomán hódoltság idején.*

RE-FORMÁLÓDÁS

Amikor megtudtam, hogy a reformáció lesz a következő lapszám témája, igencsak elgondolkoztam. Ugyanis reformátusként jól ismerem ezt a fogalmat, hittan órán megtanultuk a pontos kronológiáját, gyülekezetben végigelemeztük a középkori egyházhoz képest az új tanításokat és persze végighallgattam jó pár megemlékezést minden októberben. Bizonyosan sok más hívő testvérem is ugyan így van ezzel a kérdéssel, főleg mi, fiatalok. Tudjuk, mert tanultuk. De vajon komolyan is vesszük? Érvényesíteni tudjuk a saját életünkre a szellemiségét?

Reformátor elődeink nem elégedtek meg a sanyarú helyzet részletes elemzésével, hanem rögtön utána meg is tették, amit feladatuknak érezték. Nem keresték a kibúvókat, hogy miért nem az ő felelősségük a népük lelki állapota. Egyszerűen elkezdtek megvalósítani előbb a saját, majd mások életében, amit a Bibliában olvastak.

„Térjete meg, és keresztelkedjete meg valamennyien Jézus Krisztus nevében“ – szölt régen az üzenet és szölt ma is. A reformáció ünnepén megemlékezhetünk hitvalló elődeinkről, akiknek még jelentett valamit ez az Ige. Komolyan vették az Istenhez való meg- és visszatérést.

Szomorúan látom, hogy a mai hívekből mintha kihalt volna ez a szemléletmód.

Valamiért mi már nem akarunk visszatérni az Istenhez.

Nehézségek, nyomorúságok közepette ez a legutolsó nekem is, ami az eszembe jut. Csak odáig terjed a hitem, hogy elpanaszoljam az Úrnak, milyen rossz most nekem. De hogy esetleg abba kéne hagynom mindazt a bűnt, amit szép csendben magamhoz édesgettem, akkor már nem vagyok annyira református. Amikor azt látom, hogy egyre kevesebbet olvasom a Bibliám, akkor nem jön rögtön az igény, hogy ezen változtassak.

Pedig nem kevés példa van előttem, sőt, egyházatyáink nem egyszer a testi épségüket is hajlandóak voltak kockára tenni az Isten ügyéért. Én meg azt a pár perc csendességet is sajnálom.

Rá kellett jönnöm, hogy a reformáció ünnepe az Istenhez való rendszeres visszatérést hirdeti. Nem csak az egyháznak kell újra és újra reformálódnia, a saját, személyes mindennapi életünk is állandó reformációra szorul.

Most már ezzel a tudattal készülök az ideai ünnepre és kívánom minden kedves olvasónak és szerkesztőnek, hogy az ő életükben is teremjen meg ez a vágy, a Teremtőhöz való mindenkori visszatérésre, megújulásra, vagyis reformációra.

Kovács Viktor

FARKAS JÓZSEF GONDOLATAI*

Luther Márton gondja

Októberben a reformációra, s annak legismertebb bajvívójára, Luther Mártonra emlékezünk. A nagy ünnepeken főként a győzelmekről szólnak az előadók. A történet teljességéhez azonban az is hozzátartozik, hogy a reformátor belső harcairól, vívódásairól is szóljunk. Ő maga gyakran megvallotta erőtlenségét, kísértéseit, napokon át tartó gyötrelmes harcait. Luther Márton belső lelki látása túlságosan tiszta volt ahhoz, hogy egyértelműen tudjon örülni a reformáció „diadalmenetének”. Keserű óráiban ráeszmélt arra, hogy a reformáció csak látszólag győzött Németországban. Igaz, hogy lassan az új hitet prédikálták az egész országban, sőt „kizendült” az evangélium Európa tágasságába is, de a lényeg alig változott valamit. Amint a tömegek azelőtt sem voltak igen „katolikusok”, most sem lettek igazán „evangélikusok”. Amikor ezen vívódott, megképzett benne a gondolat: szorosabb belső körbe kellene összegyűjteni azokat, akik „komolyan akarnak keresztények lenni”.

Ebben a belső körben kellene megélni és ünnepelni az újra fölfedezett evangélium örömet imádságban, Igében, sákramentumban, és személyesen átélte testvéri közösségben. Luther Márton óta megállás nélkül leng az inga ide-oda: egyesek azt állítják, hogy búcsút kellene venni a „népegyháztól”, hiszen az ma már úgysem él valóság. A modern világ túllepelt rajta. Inkább a belső gyülekezeti maggal kell törődni. Oda kell a súlypontot helyezni. Mások viszont azt hangoztatják, hogy a lelkipásztorokat a legnagyobb csalódások éppen a „hívők” belső köréből érik. Ennek tagjai fölényeskedve elkülönülnek a többiektől, és így a „közösség” mindenféle szektásodás melegágyává lesz. Ezért inkább ki kell menni a perifériákra sodródott emberek közé, akik egyik lábukkal még bent vannak az egyházban, de a másikkal már kiléptek a szekularizált nagyvilágba. Az ilyenek között végzett

munkának van igazán értelme. A még elérhető „távozókat” kell idejében megszólítani.

Luther Márton óta sok minden tisztázódott az „ekkléziológiában” (egyháztanban). Főként az, hogy nem helyes az a leegyszerűsített kérdés, hogy vajon a „hívőkkel”, vagy inkább a „vallásosokkal” kell foglalkozni. Megértettük, hogy a gyülekezetépítés illetve a gyülekezetgondozás jegyében mindkettővel – és pedig kiegyensúlyozottan – kell törődnünk. Itt főként arra kell ügyelni, hogy a „hívők közössége” ne legyen idegen test a nagyobb testben, az egyházközösség életében.

A mi nemzedékünkben különös hangsúlyt kapott az egyházi szolgálatok harmadik munkaterülete. Fölismerjük azt, hogy az egyház nem önmagáért él. Megjelent a „szolgáló egyház” modellje. Súlyos visszaélések történtek ezzel a kifejezéssel. De miután lelepleződtek a kifejezés mögé rejtett „árukapcsolások” (ideológiát kiszolgáló egyház), ezeknek kiiktatása után megint csak nem maradt más, mint a „szolgáló egyház” – de most már a kifejezés hiteles bibliai értelmében. Egyetemesen vállalt felelősségünké lett ez a modell: „Az egyház a világért!” Ennek jegyében át kellett értelmeznünk a „világ” eddigi szűkös pietista fogalmát.

A külső világ nem a kárhozatos bűnök elkerülni való melegágya, hanem Isten megváltott (!) teremtménye, műhelye, amiben a legkülönbözőbb szeretetszolgálatokkal kell „realizálni” (kivitelezni) a megváltást.

Legalább jelzésszerűen valóra kell váltani megváltottan-bűnös világunkban azt, hogy Isten szeretetéé lesz a végső győzelem az egész univerzumban. A reformáció kiteljesedése jelentkezik abban, hogy az ekkléziológia nem csupán a hívők, hanem az egész világ megváltásáról szól.

*„Egyetlen ismeret van, a többi csak toldás:
Alattad a föld, fölötted az ég,
s benned a létra”
Weöres Sándor*

*Nyomatásban megjelent: Farkas József Menet közben című könyvében. Szerzői kiadás, 1999.

Reformátori örökség

Közelednünk kellene egymáshoz. Eddig bizonyos „rangja“ volt az ilyen kemény szavaknak: „Elhatárolom magamat tőle...“. Így gondolták némelyek, hogy hitük rendíthetlenségét bizonyítja az, hogy nem vállalnak semmiféle közösséget azokkal, akik nem pontosan úgy hisznek, ahogyan ők hisznek. Kérdőjelet tesztek e kétes „rang“ mögé. Kérdezem: Megengedheti magának a magyar református egyház azt a luxust, hogy egyik lelkipásztora ridegen/mereven elhatárolja magát egy (vagy sok) másik lelkipásztor testvérétől ezzel a megokolással: te eretnek vagy, szektás vagy, liberális vagy? Megpendíték egy fontos gondolatot: A protestantizmusnak centrifugális (kifelé hajító) dinamikája van, a katolikus egyháznak pedig centripetális (a központ felé vonzó) erőjátéka van. Már Luther Márton elkezdte: „Ihr habet einen anderen Geist!“ (Tibennetek más – idegen! – lélek van!) Hamar megtanulták ezt a mondatot a reformátusok is, és ugyanígy löttek vissza ők is. Löttek jobbra, balra, mindenfelé.

Ezt a kétes értékű reformátori „örökséget“ adták át egymásnak nemzedékről nemzedékre a protestánsok. Így történhetett meg az, hogy egymás után váltak ki a közös reformátori családból a kitagadott ébredési mozgalmak és szerveződtek önálló egyházzá: a quákerek, methodisták, pünkösdiel... és a sor folytatódik napjainkban is! Ha csak a magyar református egyház közeli múltjára tekintünk: fájdalmasan sok helyen történt meg az, hogy a merev, hagyományos református egyházon belül valahol igaz, biblikus ébredés támadt, ámde az ébredés a „hivatalosok“ részéről ellenállásba ütközött olyannyira, hogy a fölébredt hívők végül kénytelenek voltak kivonulni és önálló gyülekezetté szerveződni (nazarénusok, szombatosok, baptisták, pünkösdiel, stb.). Jó az nekünk, ha ez folytatódik a mi nemzedékünkben is? Jó az a hollandoknak, hogy ott a református egyházból új, meg új re... re...

formátus egyházak válnak ki? (Ők már keresik az egymáshoz visszatalálás útját!)

A katolikus egyházban is voltak és vannak ébredések. Ott is beleütköztek ezek a klérus merevségébe. De az esetek többségében ott előbb-utóbb találtak valamilyen megoldást a feszültségek levezetésére. Klasszikus példa: Asszisi Ferenc testvér „lázadása“ a fényűző középkori egyház ellen. Sok vajúadás után megszületett a kompromisszum: az egyház nem változott semmit, de magába tudta ölelni a mezítlábas lázadókat is. Új szerzetes rend született az egyházon belül.

A téma egyik huszadik századi variációja: a Taizé-i mozgalmat egy protestáns lelkész (Roger Schütz) alapította, de ma már átadtuk (leginkább mi, protestánsok) az ügyet Rómának. Mi centrifugáltuk, Róma pedig centripetálta Taizét.

Nem kétséges, hogy valahol meg kell húzni a választó vonalat. De hol? Tisztázni kell ezt az egyszerű, de annál fontosabb különbséget: Jézus elmondhatta azt, hogy „Én vagyok az igazság“. De mi nem eshetünk ebbe a minden alázatot nélkülöző tévedésbe: „Amit én prédikálok, az az igazság!“

Akinek valóban erős a hite, az türelmes. Ajándékba kapott belső szabadságából „telik rá“, hogy testvéri szabadságot adjon azoknak, akik – talán más élményekkel, más szavakkal, más hangsúlyokkal, – ugyanazt a Jézus Krisztust vallják Megváltó Uruknek. Igazuk van a pszichológusoknak: aki legbelül még, vagy már bizonytalan, abból lesz a legfanatikusabb boszorkányégető, Sátántól rettegő, a dogmák mögé rejtőző szuperbiztos inkvizítor.

Mi eltiltunk, tiltakozunk, elhatárolódunk, Jézus pedig ezt mondja: „Ne tiltsátok el, mert aki nincs ellennünk, az mellettünk van“ (Márk 9).

„Ha valahol meg lehet találni az igazságot, biztosan nem ott, ahol azt állítják, hogy itt, csakis itt van az igazság.“

A. Camus

1849. OKTÓBER 6.

Lerakta a fegyvert a hős Damjanich is Aradon. Beteg volt, nyomorék volt, mit tehetett egyebet. S követte a szomorú példát a többi vezér. S menekülni kényszerül a szabadságharc vezére Kossuth Lajos, viszi a Szent Koronát. Orsova közelében a Déli-Kárpátok hegyvonulatai alatt elássák a nemzeti összetartozás szimbolumát, a drága kincset, aztán át Widdinbe, Török földre. Itt találnak egy időre menedéket a hontalanná vált magyar vezérek. Aki tud az fut és menekül a gyalázatos halál elől. Viszont még tartja magát Komárom, Klapka és hős vitézei védik, de megnyílik a bevehetetlen erőd kapuja az osztrák előtt a szabadságharcnak és vele a magyar szabadságnak vége. S kezdődik a kegyetlen, irgalmat nem ismerő megtorlás, amely fekete dátum a magyar történelmünk lapjai között. Felvirrad 1849. október 6-a gyászos hajnala. Az aradi várban várja a halált tizenhárom derék tábornok. Mind hadverő hős, s most gyalázatos halállal kell meghalniuk. Nagy kegyben részesül: Kiss Ernő, Schweidel József, Lázár Vilmos, és Dessewfy

Arisztid. Őket golyó általi halálra ítélték. Bitófán halt vértanuhalált kilenc tábornok: Pöltenberg Ernő, Török Ignác, Láhner György, Knézich Károly, Nagysándor József, gróf Leiningen Westerburg Károly, Aulich Lajos, Damjanich János, gróf Vécsey Károly. S ne feledkezzünk meg első magyar miniszterelnökünkéről, Arad 14. hőséről, akit Pesten végezték ki, Batthyány Lajos volt a neve. Mind bátran, hősökhöz méltóan fogadták a halált, szívükben a szent hittel, hogy nincs vége a magyar nemzetnek, az ő sirjukon ki fog virágozni a szabadság rózsája. Folyt tovább a szörnyű megtorlás munkája, ki tudná elsrolni a halálra, fogságra ítélték, a menekültek, a kivégzettek neveit. Ötszáz hazafit ítélték halálra, száztizennégyet végezték ki valójában a többi vagy idejében elmenekült idegen földre, messze a hazától, vagy nehéz fogságban sínylődött évekig. Az utókor tisztelete övezze emléküket, dicső tetteiket. Emlékük bennünk él tovább. Hőseink kiontott vére hozzon Isten segítségével áldást és feltámadást a magyar hazára.

ÁLLNAK MÉG A KOPJÁK

Az idő és a történelem nyomot hagyott,
a régi hősi kopjájokon.
De a kopják állnak még állnak,
a csendes őszi elmúlásban Aradon.

A fegyverropogást, az ébredező szabadság
vad viharát, s a huszárok rohamát,
a csendes lágylévélhullás fedi el,
s a szabad Magyar haza hírét a szél
nem vitte el.

De a kopják állnak és állnak,
rendületlenül az idő fogaskerekében
mely szétroppantáná: ha engedné,
a dicső magyar történelem.

De nem, nem vesztet el a nyom,
a mi nyomunk Aradon.
Mely büszkén áll a Tűzoltó téri
hősi szent szobrokon.

Tölgy és babérkoszorút tart kezében,
Hungária hatalmas nőalakja,
mely megmozdulna nyomban,
ha ismét veszélyben a haza.

Mert a szabadság szobra tündököl,
mint fényes holdsugár sötét éjszakában.
S a bronz nőalak kinyújtott karja
mutatja az utat: előre, a jövődöbéli
magyar feltámadásra.

*Szerző: Máthé Zoltán, II. évfolyamos, lelkész szakos hallgató.
A két írás a Teológus október 6-i megemlékezésén hangzott el.*

A TEREMTŐ LÉTEZÉSE

Egy multimilliomos vállalkozó sajtótájékoztatót tartott, ahol az interjú végén a kíváncsi újságírók feltettek egy kérdést:

- Miért hiszi, hogy van Isten?

- Nézzék, nekem számtalan üzemem van. Az egyikben autókat, a másikban húsdarálót, és sok egyebet gyártunk. Egy autó 140-150 ezer alkatrészből áll, de előbb 24 mérnököm tervezet, majd anyagpróbákat végzünk, és csak azután jöhet a gyártás. No de vegyük csak a húsdarálót. Mindössze 9 alkatrészből áll, és 17 mozdulattal lehet összeszerelni a futószalagon, mégis egy-egy munkásnak több napon át kell gyakorolnia ennek módját. Ha nekem ezek után azt állítja valaki, hogy a több milliárdszor bonyolultabb világegyetem megalkotásához nem kellett a Teremtő, az nem normális.

- Rendben van, de mivel tudná Ön kézzelfoghatóan bizonyítani a Teremtő létezését?

A gyáros észrevette a gúnyos felhangot, és diktálni kezdett a titkárnőjének: „Pályázat. Építésmérnököt keresek, aki megtervez, majd kivitelez egy toronyépületet az általam felvázolt méretekben és minőségben. Alapméret: kör alakú, átmérője 4 méter. Magassága ennek legalább 200-szorosa, azaz 800 méter. (Természetesen bírnia kell a toronynak az elemi erők okozta bármilyen erős kilengést!) A fal vastagsága alaptól a felső szintig max. 25 cm lehet. Ebbe bele kell szerelni a víz, gáz, csatorna, felvonó és minden egyéb kiszolgáló rendszer csöveit, vezetékeit. A torony belsejében nem lehet semmi. Kívül-belül teljesen simára, egyenletes felületűre kell készíteni, merevítés, kitámasztás nem lehet rajta. Ennek ellenére a torony tetejére legyen ráépítve egy önállóan működő komplett vegyi üzem, amely tápszereket állít elő, emberi fogyasztásra. Siker esetén a honorárium összegét a mérnök szabhatja meg, bármilyen magas összegben.“

Elvette a papírt a titkárnőjétől, és aláírva átnyújtotta az újságírónak.

- Tessék, itt a válaszom. Benne a bizonyíték.

- Nem értjük, hogy mi akar ez lenni.

- Majd később megértik. Egyelőre közöljék a lapjukban feltűnő helyen. Ha akad rá jelentkező, újra találkozunk, és folytatjuk a sajtóértekezletet.

A nagy érdeklődést kiváltó eseményre jó néhány neves építésmérnök, és még a korábinál is több újságíró jött el.

- Talán el is kezdhethük, szolt ironikusan a házigazda. Kérem az első jelentkezőt, tegye meg ajánlatát, ismertesse elképzeléseit. Csak konkrét megoldást, kivitelezhető terveket fogadok el.

Néhány percnyi vita után a szakma legismertebb építésze dühösen megjegyezte:

- Rendben van, én már kiestem a versenyből, de szeretném látni azt az embert, aki ezt megtervezi! Ezt egyszerűen lehetetlen megépíteni!

A gyáros megkérdezte:

- Nos, van még jelentkező? Ha nincs, akkor kérem figyeljenek jól, bemutatom az eredetit.

A titkárnő átnyújtott neki egy hosszú, cső alakú papírtekerceset. Kibontotta az egyik végénél, és óvatosan kihúzott belőle egy ép búzaszálát, szép, tömör aranykalásszal. Azután így szolt a jelenlevőkhöz:

- Igazuk van uraim, ez a feladat az ember számára valóban lehetetlen! De a Teremtőnk mindenható, csodálatos alkotásokat hozott létre, mint ez is, nézzék csak! Mérjék le, itt vannak hozzá a műszerek. Figyeljenek kérem, kör alakú a szára, átmérője pontosan 4 mm. magassága ennek éppen 200-szorosa, azaz 800 mm. A falvastagsága mindenütt 0,25 mm. Kívül sima, belül üres, az összes táp- és kiszolgáló csatorna ebben a vékony falban fut, no és ez a csodálatos miniatűr vegyi üzem, a kalász itt a tetején önállóan működik. És tudják hogyan? Napenergiával! Ráadásul a Napot is Isten teremtette. Értik az összefüggéseket? Ez a kis vegyi labor 8-9 féle tápanyagot, vitamint állít elő vízből és a talajból felszívott ásványi anyagokból, napenergiával. Ezalatt szelek és viharok tépik, kényükre hajlítgatják, akár a földig. De a búzaszálak ezt is kibírják. Nos, uraim az itt látható remekmű és a mi konfliktásaink közötti különbség egyértelműen bizonyítja a Teremtő létezését, és határtalan, számunkra szinte felfoghatatlan képességeit. Köszönöm hogy eljöttek ide megszemlélni Isten teremtő erejének egyik kézzelfogható bizonyítékát. Ha körülnéznék, ha tükröbe néznek, mindenütt az ő alkotásait látják. Ha pedig teremt, műveket alkot, akkor létezik!

LÁNYI GÁBOR

A REFORMÁCIÓRÓL TÖBBET...

E havi könyvajánlatunk célja, olyan művek rövid ismertetését adni, amelyeket könnyen és haszonnal forgathatnak a reformáció története iránt érdeklődők.

Az első mű egy igazi klasszikus, amely 6 éve már magyarul is felkerülhet az egyháztörténettel kacérkodók polcára. Ez a mű Karl Heussi-től *Az egyháztörténet kézikönyve* (Osiris Kiadó, 2000). Az először csaknem száz éve megjelenő és német nyelven egészen a közelmúltig 18 kiadást megérő mű, óriási ismeretanyagot halmoz és dolgoz fel. Ebből kifolyólag kicsit nehézkes, nem túl gördülékeny olvasmány. Igaz a célja nem is ez, hiszen ez egy kézikönyv, annak viszont nagyon jó. Név- és tárgymutatója alapján gyorsan választ lelhetünk a bennünk felmerült kérdésekre. Heussi kimerítő alaposága nagy segítség, hogyha egy irányzatot, személyt nem tudunk „hova tenni,” vagy fel szeretnénk eleveníteni, ki szeretnénk bővíteni a vele kapcsolatos ismereteinket: legyen akár szó a korai egyház, vagy a reformáció koráról. Bár ez a mű sem káptalan, mégis mindenkinek hasznos és megbízható útítárs lehet az egyháztörténet területén történő eligazodásban. Nyugodt szívvel ajánlhatom mindenkinek.

A következő bemutatásra kerülő mű – Paul Johnson: *A kereszténység története* (Európa Kiadó, 2001) – sok mindenben ellentéte az előzőnek. A szerző, aki Margaret Thatcher egykori tanácsadója is volt, keresett előadó Angliában, több műve magyarul is megjelent, ezt a könyvét is a nagyközönségnek szánta. Johnson nem tartozik a száraz, akadémikus szaktudósok közé, sok érdekes anekdotával fűszerezve mutatja be a kereszténység és benne a reformáció történetét. A mű könnyen olvasható, színes és élvezhető stílusban megírt olvasmány, de főleg azoknak ajánlható, akik nem riadnak vissza a kritikus hangtól. Johnson ugyanis gyakran fanyar cinizmussal láttatja a kereszténység történetében lezajló folyamatokat. A szerző az egyháztörténelem szereplői közül talán Erazmus-t kedveli a

leginkább, ideálja egy olyan keresztyén-entellektüel, aki egyszerre szilárd hitű, de ugyanakkor széles látókörű és elfogulatlan. Ennek a szimpátiának megfelelően Johnson történetírásának középpontjában az egyház humanista és konzervatív erői közötti feszültség áll. Sajnos hogy ennek a feszültségnek és szellemi küzdelemnek a nyomait minél átfogóbban láttathassa nemegyszer hajlandó az objektivitást is háttérbe szorítani (pl. a Szervét-per megítélésénél – 383. o.) – ezért jó, ha a nagy kritikus felé mi is merünk és tudunk kritikusan fordulni. Ezt a művet azoknak ajánlom, akik élvezetes ismeretterjesztő olvasmányra vágnak, de ugyanakkor már bizonyos egyháztörténeti előismeretekkel is rendelkeznek.

A következő bemutatásra kerülő mű, véleményem szerint egyesíti magában az előző kettő előnyeit. Ez Owen Chadwicknek *A reformáció* című könyve (Osiris Kiadó, 2003). A szerzőt akár Sir Owennek is nevezhetnénk, hiszen az angol királynő 1982-ben a lovagi címmel ismerte el tudományos munkásságát, ő azonban nem használva lovagi előnevét megmaradt Rev. Owennek (reverend = tiszteletes). Mindez már jelzi számunkra, hogy Chadwick nemcsak éleslátó, alapos történész, de egyben elhivatott lelkipásztor is. Műveiben ezt a kettőt igyekszik összhangba hozni, folyamatosan ügyelve arra, hogy sem hívő, sem történész voltaival ne kerüljön ellentmondásba. Ez a szándék jellemzi a reformációt annak előzményeivel, meghatározó személyiségeinek életrajzával és az ellenreformációval együtt bemutató művét is, amelyet jó szívvel ajánlhatok mindenkinek, aki több ismeretet szeretne szerezni erről a történelmi korszakról. Művében külön figyelmet érdemel az utolsó 80 oldal, amelyben Chadwick a reformált egyházak belső életét mutatja be, az egyház megváltozott jogi helyzetétől kezdve, a papi öltözet és a templombelső változásain keresztül, egészen az egyházi zenéig. Sajnos a mű eléggé Anglia és Nyugat-Európa központú, a

többi kelet-európai protestánszal együtt mi is kifelejtődünk belőle (pl. fájó látni a magyar reformációt nem feltüntető térképeket a 133. oldalon). Ennek ellenére jó szívvel ajánlhatom Chadwick művét, hiszen a reformáció fő vonalának történetét kitűnően végigkísérhetjük benne. (Egyébként Owen annak a Henry Chadwicknek a bátyja, akinek a keresztyénség kezdeti történetéről írt műve – *A korai egyház*, Osiris Kiadó, 2003 – szintén érdekes olvasmány.)

Számunkra, reformátusok számára külön érdeklődésre adhatnak számot azok a művek, amelyek Kálvin János életét és munkásságát mutatják be. Ezek közül most csupán egyet szeretnék kiemelni, mégpedig Alister E. McGrath művét (*Kálvin – A nyugati kultúra formálódása*, Osiris, 2001). McGrath a maga 53 életével az előbb bemutatott írókhoz képest rendkívül fiatalnak mondható, mégis elismert szaktekintély. Chadwickhez hasonlóan szintén anglikán lelkész, és ami még szintén érdekes nemcsak teológus, egyháztörténész, hanem biokémikus is. Két könyve magyarul is megjelent (*Bevezetés a keresztyén teológiába*, Osiris, 2003; *Az ismeretlen Isten – Kálvin* Kiadó, 2000). McGrath művei komoly háttértudásról tanúskodnak, de ugyanakkor

közérthető, élvezetes stílusban megírt, könnyen olvasható művek. Mindez igaz Kálvinról írt monográfiájára is, amely azonban nem szorítkozik csupán a reformátor életének bemutatására, hanem belőle megismerkedhetünk a reformációt életre hívó kulturális tényezőkkel, Kálvin családjának egyházhoz való viszonyával, fiatalkorának párizsi egyetemi életével és Genf városának Kálvin előtti történetével is. Érdekfeszítően és kiemelkedő alapossággal mutatja be azokat a hatásokat, amelyek Kálvin személyiségét formálták egészen addig, amíg maga Kálvin és az általa megfogalmazott tanítás, megtalált isteni üzenet nem vált másokat meghatározó tényezővé. Amint arról a mű alcíme is árulkodik (*A nyugati kultúra formálódása*), több kíván lenni, mint egyszerű biográfia, ennek megfelelően a szerző elénk tárja Kálvinnak a teológiára, a kegyességre, a politikára és a gazdaságra gyakorolt, mindmáig megfigyelhető hatását. McGrath művének igazi érdeme az objektivitás. Igyekszik Kálvint tisztázni az ellene felhozott, leggyakoribb vádak alól, ugyanakkor mindvégig vigyáz arra is, hogy ne hogy a másik végletbe esve, hibátlan emberként, feddhetetlen szentként mutassa be őt. Mindenkinek csak ajánlani tudom elolvasását.

A Ráday könyvtár

OKTÓBER A REFORMÁCIÓ HÓNAPJA

Állam-egyház-társadalom címmel internetes blog-konferenciát indít útjára a Református Közéleti és Kulturális Központ a www.elum.hu/reformacio oldalon. A Református Közéleti és Kulturális Központ által megszervezett blog-konferencia célja, hogy tisztázó szándékú viták során segítse kimondatni közönségével az állam-egyház-társadalom viszony lényeges és valódi kérdéseit, igyekezzen felmutatni és tudatosítani a protestantizmusban meglévő alternatívákat, tartalékokat. A reformáció öröksége arra kötelez bennünket, hogy szembenézzünk a fogyatkozás okaival és a magunk és egyházaink számára megkeressük a jövő útjait.

A vita témakörei: Egyház a közéletben, politizálhat-e az egyház?

Ügynökkérdés.

A modern világ kérdései: a Da Vinci kódtól a melegekig.

Mitől protestáns a protestáns?

További információk: www.elum.hu/reformacio

A Budapesti Református Egyetemi és Főiskolai Gyülekezet idén is indít filmklubot, melynek keretében 1956 eseményeiről szóló filmekről fognak beszélgetni, kéthetente csütörtökönként, 19 órától a MEÖT látványosi épületében. Az első alkalomra október 5-én kerül sor, melynek témáját a Megáll az idő (Gothár Péter, 1981) című film adja. A találkozások fontos része a vetítés utáni izgalmas eszmecsere.

Bővebb információ: w3.enternet.hu/egyetemi

A történelmi egyházak vezetői a múlt héten az Országházban folytattak tárgyalást az Új Magyarország Fejlesztési Tervről Bajnai Gordon kormánybizzal. Az egyházi vezetők több problémát vetettek fel a tervezettel kapcsolatban. A megbeszélésen a református egyházat Bölcskei Gusztáv püspök, és a Zsinati Iroda szakértői képviselték. A Magyarországi Református Egyház Zsinatának lelkes elnöke leszögezte, hogy a tervezet mindent a gazdaságpolitikának és a foglalkoztatáspolitikának rendel alá. Mint mondta, több jelentős terület maradt ki, vagy került szűkebb megfogalmazásra, ami egy fejlesztésben gondolkozó

dokumentumból nem maradhatna ki: a dokumentum sokat szól a foglalkoztatásról, de kevés érzékelhető abból, hogyan kívánja segíteni a családokat.

A Magyar Református Szeretetszolgálat nyár óta önkénteseket toboroz, az eddigi jelentkezők száma meghaladja a 30 főt. Az önkéntesek a Magyarországi Református Egyház szeretetotthonaiban, illetve a debreceni adománykoordinációs iroda különböző tevékenységeiben végeznek hatékony és Istentől megáldott munkát. A nagyrészt fiatal önkéntesekből álló csapatba, néhányan egy-egy hétre jelentkeztek szolgálni, mások pedig a nyári szünet óta folyamatosan részt vesznek a Szeretetszolgálat munkájában.

Bővebb információ: mrsz@zsinatiiroda.hu

Hollandiában valóságos sláger lett az Ifjúsági Biblia. Az első kiadásból június végéig 27.500 példány fogyott el, s már két hónapra előre lekötik a megrendeléseket – nyilatkozta a Német Bibliatársulat stuttgarti szóvivője. Időközben a második kiadást 30 ezer példányban jelentették meg.

További információk: www.reformatus.hu

Az Európai Egyházak Konferenciájának (CEC) Európai Missziói Konzultációjára 2007. január 23-28. között kerül sor Athénban. A konferenciára stewardok – 18-25 év közötti fiatal segítők – jelentkezését várják, akik január 20-28. között a következő területeken szolgálnak majd: istentisztelet, dokumentáció, konzultációs iroda és általános gyakorlati feladatok. Feltétel a megfelelő angol nyelvismeret és a csoportmunkára való készség.

Bővebb információ és jelentkezés a Zsinati Ifjúsági Irodán, illetve a következő hírlevelekben.

ÜLÉSEZETT A GENERÁLIS KONVENT
ELNÖKSÉGE

Miskolcon, a Tiszáninneri Református Egyházkerület Székházában üléseztek október 4-5-én a Kárpát-medencei Református Egyházak és Egyházkerületek Elnökségei. A résztvevők üdvözölték a Magyar Evangélikus Konferencia első tanácskozását. Az elnökségek beszámoltak az egyházkerületek éle-

téről, valamint egyeztettek az immár hagyománynak számító vendégszolgálatok következő alkalmáról. Felhívták a figyelmet a határon túli lelkészek adventi szolgálatának előkészítésére, a lelkészek fogadására. A tanácskozáson elfogadták a Generális Konvent szervezeti és működési szabályzatát. Az 1881. október 31-én kezdődő debreceni alkotmányozó zsinat -melyen megszületett az egységes református egyház – 125. évfordulójával kapcsolatosan döntöttek arról, hogy körlevélben kéri fel a Kárpát-medencei református gyülekezeteket, hogy emlékezzenek meg az évfordulóról. Emellett a Magyarországi Református Egyház Zsinatának elnöksége a november 22-23-án tartandó Zsinati ülésre meghívja a határon túli egyháztestek elnökségeit, hogy közösen emlékezzenek meg erről a jubileumról.

2006. OKTÓBER 29-ÉN ORSZÁGOS REFORMÁCIÓS ISTENTISZTELET

A reformáció hónapja alkalmából protestáns ünnepi istentisztelet lesz október 29-én, vasárnap 18 órakor a debreceni Nagytemplomban. Az istentisztelet liturgiájában a protestáns egyházak püspökei és vezető lelképásztorai vesznek részt. Igét hirdet: Dr. Fabiny Tamás evangélikus püspök Az úrvacsorai liturgiát vezeti: Dr. Bölcskei Gusztáv református püspök, a Zsinat lelkészi elnöke.

2006. OKTÓBER 31-ÉN A SZILÁGY DEZSŐ TÉRI TEMLOMBAN ZENÉS ISTENTISZTELET

A Szilágyi Dezső téri református templomban (1011 Budapest, Szilágyi Dezső tér 3.) 2006. október 31-én 18 órakor Zenés Istentisztelet lesz. A Pál család és Herczku Ágnes egyházi, népzenei műsorát Illés Dávid református lelkész igehirdetése követi. A rendezvény második felében Völgyessy-Szomor Fanni és barátai ír és magyar népdalokat, verseket ad elő sajtóságot ötvözetben. A programra minden érdeklődőt sok szeretettel várnak

HATÁRON TÚLRÓL

Az idén is megrendezik a Szenci Molnár Albert Napokat Szencen és környékén, azaz Rétén és Jókán. Időpont: 2006. október 6-tól november 18-ig.

Nagy szabású rendezvényre került sor a Szilágy megyei településen: a holland testvérek hathatós anyagi segítségének köszönhetően hivatalosan is felavatták a Református Oktatási Központot. A korszerű audiovizuális rendszerrel, többek között színes televíziókészülékkel, videotárral és számítógépteremmel ellátott oktatási intézményt több évig építették. A befektetés összértéke meghaladja az 50 millió forintot. A diákok már két évvel ezelőtt beköltöztek a félkész épületbe, amelyet hivatalosan a hét végén adtak át.

NAGYVILÁGBÓL

Téged is vár a Budapesti Református Egyetemi és Főiskolai Gyülekezet!

A Budapesti Református Egyetemi és Főiskolai Gyülekezet szeretettel vár szeptembertől minden fővárosban tanuló fiatalot. Bátorítják a gyülekezeteket, hogy Budapesten tanuló fiataljaikat tájékoztassák a gyülekezet által kínált hitéleti, közösségi, értelmiségi felkészítést szolgáló lehetőségekről. Kérdéseikkel forduljanak bizalommal az egyetemi lelkészekhez, Édes Árpádhoz (30-335-4208, edesarpad@hotmail.com) vagy Györfy Eszterhez (esthee@freemail.hu).

Bővebb információ:

w3.enternet.hu/egyetemi/

A januárban elhunyt korábbi német szövetségi elnök, Johannes Rau prédikációi gyűjteményes kötetben jelentek meg a Hänsler Kiadónál. A könyv címe: „Aki remél, az cselekszik”. További információk: www.reformatus.hu

Felhívjuk kedves Olvasóink figyelmét, hogy ha havi programjait, híreiket elküldik a protestansteka@gmail.com e-mail címünkre, akkor az alábbi rovatban helyet tudunk biztosítani a megjelenéshez.

AZ ELEFÁNT ÉS AZ EGÉRKE STRANDOLNI MENNEK. AZ ELEFÁNT JAVÁBAN LUBICKOL, MIKOR AZ EGÉRKE BEKIABÁL NEKI:

- ELEFÁNT, GYERE KI, VALAMI FONTOSAT AKAROK! AZ ELEFÁNT KICAMMOG A PARTRA, MAJD MEGSZÓLAL AZ EGÉRKE:

- JÓL VAN VISSZAMEHETSZ. CSAK AZT AKARTAM MEGNÉZNI, HOGY NEM AZ ÉN FÜRDŐRUHÁMAT VETTED-E FEL.

EGY FÉRFI SZÁGULDOZIK AZ ÚJ AUTÓJÁVAL. A RENDŐR MEGÁLLÍTTJA:

- NEM OLVASTA A SEBESSÉGGKORLÁTOZÁSRA VONATKOZÓ TÁBLÁT?

- MICSODA? OLVASNI ILYEN SEBESSÉG MELLETT?

KÉT AUTÓS BESZÉLGET:

- KÉPZELD, PÁR NAPPAL EZELŐTT MEGBÜNTETETT A RENDŐR KÉTEZER FORINTRA, MERT NEM A LÁTÁSI VISZONYOKNAK MEGFELELŐEN KÖZLENYKEDTEM.

- MIÉRT, MIT NEM LÁTTÁL?

- A RENDŐRT.

EGY FEGYVERES RABLÓ ODALÉP EGY HAPSIHOZ, S ÍGY SZÓL:

- IDE A PÉNZEDDEL!

- DEHÁT ÉN OSZÁGGYŰLÉSI KÉPVISELŐ VAGYOK!- MONDJA A HAPSI.

- AKKOR IDE A PÉNZEMMEL!

- HOGYAN TÖRTÉNT A BALESET? - KÉRDEZIK A FÉRFIT A BALESETI SEBÉSZETEN.

- MENTEM A TRABANTTAL, ÉS ELHATJOTT MELLETTM EGY PORSCHÉ.

- DE HÁT EZ MÉG NEM OKOZ BALESETET.

- IGEN ÁM, DE AZT HITTEM, HOGY ÁLLOK, ÉS KISZÁLLTAM.

A NYOLCVANÉVES BÁCSIKA ELMEGY AZ ORVOSHOZ:

- DOKTOR ÚR KÉREM, ÍRJON FEL

NEKEM VALAMI FIATALÍTÓ KÚRÁT.

- DE UGYAN, URAM -VÁLASZOL AZ ORVOS.- A FIATALÍTÓ KÚRÁK SEMMIT SEM ÉRNEK. MINEK KOCKÁZATOT VÁLLALNI A KÜLÖNBÖZŐ HORMONOKKAL, AMIKOR EGÉSZEN JÓ KONDÍCIÓBAN VAN, ÉS TELJESEN EGÉSZSÉGES?

- EGÉSZSÉGES! - ZSÖRTÖLÖDIK A BETEG. - A TÍZ ÉVVEL IDŐSEBB BARÁTOM IS ÁTÉSETT EGY FIATALÍTÓ KÚRÁN, ÉS AZÓTA ÁTLUMPOL MINDEN ÉJSZAKÁT.

- EZT HONNAN TUDJA?

- Ő MAGA MONDTA NEKEM.

- TUDJA MIT? MONDJA MAGA IS.

EGY EGYETEMISTA AZ EGYETEM EBÉDLŐJÉBEN LE SZERETETT VOLNA ÜLNI EGY ÜRES HELYRE EGY PEDAGÓGUSA MELLÉ, DE AZ ÍGY VÁLASZOLT: - EGY HATTYÚ NEM LEHET BARÁTJA EGY DISZNÓNAK. - JÓ, AKKOR TOVÁBBREPÜLÖK! - ÍGY A DIÁK. A TANÁR EZEN VÉRIG SÉRTŐDÖTT ÉS ELHATÁROZTA, HOGY A VIZSGÁN ELBUKTATJA, ÍGY A LEGNEHEZEZEBB KÉRDÉSEKET ADTA FEL NEKI. A DIÁK AZONBAN A DOLGOZATÁBAN PARÁDÉS VÁLASZOKAT ADOTT, EZÉRT A TANÁR - HÁTHA MÉGIS MEGBUKTATHATJA AZ ÁLDOZATÁT - MINDENT ELDÖNTŐ KÉRDÉST AD: - MÉSZ AZ ÚTON ÉS TALÁL SZ KÉT ZSÁKOT, AZ EGYIKBEN ARANY, A MÁSIKBAN PEDIG ÉSZ VAN. MELYIKET VÁLASZTOD? - AZ ARANYAT. - ÉN SAJNOS A MÁSIKAT VÁLASZTANÁM, AZ ÉRTELEMMEL TELI ZSÁKOT. - MINDENKI AZT, AMI NEKI HIÁNYZIK - VÁGJA KI MAGÁT A DIÁK. A TANÁR MAJD MEGÖRÜL ÉS AZT ÍRJA A DOLGOZATRA: „SZAMÁR“. A DIÁK ANÉLKÜL, HOGY BELENÉZZEN, FOGJA A DOLGOZATÁT ÉS KIMEGY A TEREMBŐL. RÖVID IDŐ MÚLVA AZONBAN VISSZATÉR, VISSZATESZI A DOLGOZATÁT ÉS ÍGY SZÓL: - ELNÉZÉST TANÁR ÚR, ALÁÍRTA, DE NEM ÍRT RÁ JEGYET!

1849-ES HONVÉD NAPLÓTÖREDÉK

- Jelentem ezredes úr! A tegnapi csatában egy emberem elesett, egy pedig megsebesült.

- Nem több? csodálom. A másik ütegtől mintegy hét ember esett el, és vagy tizenöt ló. Szegény tiszt, alig mozdonyoztatott le egyszer, már mellben találta egy puska golyó... Hát ön hány lovat vesztett?

- Hatot, kettő pedig könnyű sebet kapott. Az utóbbiak közt van tisztí lovam is.

- Hadnagy úr – éljen! Én a tegnapi csatában, személyesen vezettem egy hadosztályombeli újonc hat fontos félüteget, és öntől jobbra voltam.

- Láttam azon ágyúkat.

- Ön előrébb volt, mint én, midőn a tábornok hozzám lovagol, mondván: „Nézze ön, azon tüzerek előbb lesznek Verbász alatt, mint ön.“ Fogadtunk, hogy én megfogom önt újoncaimmal előzni. A fogadást el- vesztettem. De az mit sem tesz. Ön szavát gyönyörűen beváltá. Néhány óra múlva itt lesz Vetter altábornagy úr, addig jegyezze ön föl emberei közül azokat, kik a tegnapi csatában magukat

különösen kitűntették. Különösen, mondom, mert az egész üteg jól viselte magát.

- Örömmel teszem.

- Legyen készen hadnagy úr is, érdemjellel fog díszesíttetni...

Való lesz! mi nem rég egy álomkép tűnt fel előttem! Az egész tábor talpon van, készén várva az altábornagyot... A kijelöltek feszült figyelemmel lesik jötétét... Magam is nyugtalanokodva lovaglok föl alá – a legkülönösebb, legmagasztosabb érzelmektől zaklatva...

A zene harsog... mindenfelé „Vigyázz!“ hangzik. Jön Vetter fényes táborkarával...

A sereget négyszegbe állíttatván, fölolvassák a napi parancsot – tele dicsérettel...

Sorban állunk, kiket a tegnapi csata a győzelem bajnokaivá emelt... Mellettem egy tűzmester, és két közember ütegeből... Mindnyájunk keblét a legmagasztosabb, legistelenibb érzés dagasztja... A zene diadalhangokat zeng... Az érdemjeleket maga Vetter tűzi föl... Ily nap csak egy lehet az emberi életben...

- Ezen ember sebesült? – mondja az altábornagy, egyik közemberemhez érve.

- Igen altábornagy úr! Midőn tegnap kartácslövést kapott a vállába, egész hidegséggel fölemelte karját, és „Eh! még elbírom a tömőfát!“ ezt mondván, ott maradt az ágyúnál

- Éljen! Ön tüzér tiszt? – kérdi hozzám közeledve.

- Igen; üteg parancsnok.

- Örülni fogok, ha a második osztályút is fel fogom önnek tűzhetni. S ezzel dobogó szívem fölé tűzi a babérkoszorút..., és itt –

Itt most hagyj megállapodnom, engedd, hogy a könny, mely szemeimbe tolul, háborítlanul peregjen le arcomon...

Mindez – volt!...

A múltat gyászolom...

Nagy volt a múlt! Nagy és szép, minő a jövő nem lesz... A múltat egy istenség

sem képes többé visszateremteni!...

A szív, a szép ábrándok kora lejárt – az emberek valót keresnek. Az imádott istennő – a szabadság – oltárai összeomlanak, s az emberek dacos hidegen jogaikat követelik...

Lehet, sőt lesz idő, mely minden jogos igényt be fog tölteni, mely megadandja mindazt, mit mi akartunk, sőt többet annál, de a költőiség azon románca nélkül, mely az ifjú szabadságot körülsugározta... Mindent, mindent megadand a jövő, csakhogy általa az emberek eléggültek lesznek, s nem boldogok, mert a való kielégíthet – a remény boldogít. –

Az ész diadalt ül bennem a jövőnek – a szív megkönnyezi sorsodat emberiség!...

Egy ismeretlen '48-as szabadságharcos portréja 1903-ból.

FELHASZNÁLT FORRÁS:

Naplótöredék: In Honvédek napló-jegyzetei. Szerk. Korányi Viktor. Pest, 1851.

Portré: Plohn József: Negyvennyolcas honvédportrék. Zrinyi Kiadó.